

บทที่ 4

ปัญหาในกฎหมายวิธีพิจารณาคดีของศาลฎีกา

กฎหมายวิธีพิจารณาคดีที่ศาลฎีกาใช้ในการพิจารณาและวินิจฉัยสิทธิสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร คือ ข้อกำหนดเกี่ยวกับการพิจารณาและวินิจฉัยสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง คุณสมบัติ และลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้งของผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2547 ซึ่งออกโดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 34 วรรคสอง และมาตรา 34/1 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2541 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2543 ดังที่ได้อธิบายรายละเอียดไว้ในบทที่ 3

การวิเคราะห์สภาพปัญหาของข้อกำหนดดังกล่าวจะพิจารณาถึงระบบกฎหมายวิธีพิจารณาคดีและผู้มีภาระในการแสวงหาข้อเท็จจริง ขอบเขตของข้อเท็จจริงที่ศาลจะใช้ในการวินิจฉัยตัดสินคดีของผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง และขั้นตอนการดำเนินกระบวนการพิจารณา

1. ข้อความเบื้องต้น

การที่จะวิเคราะห์ระบบกฎหมายวิธีพิจารณาคดีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในศาลฎีกาได้นั้น จะต้องจำแนกลักษณะของคดีให้ได้เสียก่อนว่าคดีดังกล่าวมีลักษณะเป็นคดีแพ่งหรือคดีปกครอง เพราะระบบกฎหมายวิธีพิจารณาคดีที่เหมาะสมกับคดีทั้งสองประเภทยังมีความแตกต่างกัน กล่าวคือ ในคดีแพ่ง กฎหมายวิธีพิจารณาคดีที่เหมาะสมควรเป็นระบบกล่าวหา เพราะเหตุที่คู่ความหรือคู่กรณีทั้งสองฝ่ายอยู่ในสถานะที่เสมอภาคเท่าเทียมกัน ส่วนในคดีปกครอง โดยทั่วไปแล้วคู่ความหรือคู่กรณี

ฝ่ายหนึ่งจะอยู่ในสถานะที่เหนือกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง จึงควรใช้กฎหมายวิธีพิจารณาคดีในระบบได้สวน ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม

การพิจารณาคดีดังกล่าวเป็นคดีแพ่งหรือคดีปกครอง ผู้เขียนจะพิจารณาจากลักษณะของสิทธิสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สถานะของผู้ดำเนินการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้ง ลักษณะแห่งการกระทำของผู้ดำเนินการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้ง จากนั้นจึงจำแนกคดีดังกล่าวเป็นคดีประเภทใด

1.1 ลักษณะของสิทธิสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

สิทธิสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีลักษณะเป็นสิทธิที่ปัจเจกบุคคลใช้สิทธิในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการสร้างเจตจำนงทางการเมืองหรือเข้าไปมีส่วนร่วมกับองค์กรของรัฐ โดยได้มีการบัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญในรูปของ “สิทธิพลเมือง” ซึ่งรัฐธรรมนูญมุ่งที่จะให้ความคุ้มครองเฉพาะบุคคลที่เป็นพลเมืองของรัฐเท่านั้น สิทธิดังกล่าวจึงเป็นสิทธิทางการเมืองซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้บัญญัติรับรองไว้ในมาตรา 107 จึงกล่าวได้ว่า สิทธิสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีลักษณะเป็น “สิทธิตามรัฐธรรมนูญ” อันเป็นสิทธิตามกฎหมายมหาชน

ผู้ทรงสิทธิสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจึงได้แก่ พลเมืองของรัฐ หรือกล่าวได้ว่า ผู้ทรงสิทธิดังกล่าวได้แก่ประชาชนชาวไทยผู้มีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญฯ มาตรา 107 และมาตรา 109 ส่งผลให้องค์กรของรัฐทุกองค์กรรวมทั้งองค์กรตุลาการซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจมหาชนตามกฎหมาย เป็นผู้มีหน้าที่เคารพสิทธิดังกล่าว โดยองค์กรตุลาการมีความผูกพันในอันที่จะต้องตรวจสอบว่า องค์กรอื่นของรัฐ ได้ดำเนินการอันเป็นการขัดกับสิทธิดังกล่าวหรือไม่ ขณะเดียวกันองค์กรตุลาการต้องผูกพันโดยการไม่ใช้หรือตีความกฎหมายในทางที่จะเป็นการละเมิดต่อสิทธิดังกล่าวในการวินิจฉัยข้อพิพาทต่าง ๆ ด้วยเช่นกัน ทั้งนี้ เพื่อให้สอดคล้องกับ “หลักนิติรัฐ” ซึ่งเป็นหลักกฎหมายที่รัฐเสรีประชาธิปไตยทั้งหลายรวมทั้งประเทศไทย ได้พัฒนาขึ้นเพื่อใช้เป็นหลักประกันสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญของประชาชนจากการใช้อำนาจตามอำเภอใจของผู้ปกครองหรือองค์กรของรัฐ

1.2 สถานะของผู้อำนวยการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้ง

จากการศึกษาในบทที่ผ่านมาเห็นได้ว่า เหตุแห่งการยื่นคำร้องคดีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในศาลฎีกา เป็นผลจากการปฏิบัติการกิจของผู้อำนวยการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งในการรับสมัครเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง และการใช้อำนาจหน้าที่ในการตรวจสอบหลักฐานการสมัครคุณสมบัติของผู้สมัคร และสอบสวนว่า ผู้สมัครมีสิทธิที่จะสมัครรับเลือกตั้งหรือไม่ รวมทั้งประกาศการรับสมัคร¹

เมื่อพิจารณาภารกิจของผู้อำนวยการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งดังกล่าวแล้วจะเห็นได้ว่า มีเนื้อหาเกี่ยวข้องโดยตรงกับการจัดการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง ซึ่งการจัดการเลือกตั้งนั้นเป็นภารกิจของรัฐที่มีใช้ภารกิจในทางนิติบัญญัติและมีใช้ภารกิจในทางตุลาการ และเป็นภารกิจที่มีการกำหนดวัตถุประสงค์ในการดำเนินการ ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวเป็นไปเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมและผู้อำนวยการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งจะต้องมีความรับผิดชอบในการดำเนินการนั้น จึงกล่าวได้ว่า เมื่อพิจารณาจากเนื้อหาของภารกิจแล้ว ผู้อำนวยการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งมีสถานะเป็น “ฝ่ายปกครอง”

1.3 ลักษณะแห่งการกระทำของผู้อำนวยการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้ง

ภารกิจของผู้อำนวยการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งดังกล่าวเป็นผลิตผลของการใช้อำนาจรัฐตามกฎหมายของผู้อำนวยการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้ง ซึ่งการใช้อำนาจนั้นเป็นการกระทำโดยอาศัยอำนาจตาม พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งฯ ดังนั้น การกระทำภารกิจของผู้อำนวยการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งดังกล่าวจึงมีลักษณะเป็น “การกระทำทางปกครอง”

ประกาศการรับสมัครเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้งเป็นการกระทำของผู้อำนวยการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งโดยอาศัยอำนาจตาม พ.ร.บ.

¹พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งฯ มาตรา 31 และ มาตรา 32.

ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งฯ แสดงเจตนาที่ก่อให้เกิดผลทางกฎหมายต่อผู้สมัคร เป็นการสร้างนิติสัมพันธ์ที่มีผลกระทบต่อสถานภาพของสิทธิสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของผู้สมัคร โดยผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งมีอำนาจเหนือผู้สมัคร สามารถประกาศการรับสมัครได้โดยไม่จำเป็นต้องได้รับความยินยอมจากผู้สมัคร ประกาศการรับสมัครเลือกตั้งนี้จึงมีลักษณะเป็น “นิติกรรมทางปกครอง”

ด้วยเหตุที่ประกาศการรับสมัครเลือกตั้ง เป็นนิติกรรมทางปกครองที่ผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งสามารถแสดงเจตนาได้โดยผู้สมัครไม่จำเป็นต้องให้ความยินยอม ประกาศการรับสมัครเลือกตั้งจึงเป็น “นิติกรรมทางปกครองฝ่ายเดียว”

เมื่อผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งประกาศการรับสมัครเลือกตั้งแล้ว จะมีผลบังคับต่อผู้สมัครแต่ละรายเป็นการเฉพาะว่า ผู้สมัครรายใดจะมีชื่อเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้งตามประกาศนั้นหรือไม่ ดังนั้น ประกาศการรับสมัครเลือกตั้งนี้จึงมีลักษณะเป็นนิติกรรมทางปกครองฝ่ายเดียวประเภทที่เป็น “คำสั่งทางปกครอง”

1.4 การจำแนกประเภทคดี

เห็นได้ว่า สิทธิสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็น “สิทธิตามรัฐธรรมนูญ” อันเป็นสิทธิตามกฎหมายมหาชนของประชาชนชาวไทยผู้มีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญฯ ซึ่งองค์กรของรัฐทุกองค์กรเป็นผู้มีหน้าที่เคารพสิทธิดังกล่าว นอกจากนั้น ผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งมีสถานะเป็น “ฝ่ายปกครอง” และการกระทำของผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งที่กระทบต่อสิทธิดังกล่าวและเป็นมูลเหตุแห่งการยื่นคำร้องคดีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในศาลฎีกานั้น มีลักษณะเป็นนิติกรรมทางปกครองฝ่ายเดียวประเภทที่เป็น “คำสั่งทางปกครอง”

คดีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในศาลฎีกา จึงเป็นข้อพิพาทระหว่างรัฐ (ผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งซึ่งเป็นฝ่ายปกครอง) กับเอกชน (ผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง) อันมีลักษณะเป็นข้อพิพาทที่เกิดจากนิติกรรมทางปกครองฝ่ายเดียว คือ คำสั่งทางปกครอง (ประกาศการ

รับสมัครเลือกตั้ง) ดังนั้น คดีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งฯ นี้ จึงมีลักษณะเป็นทั้งคดีปกครอง ตามความหมายอย่างกว้างและคดีปกครองตามความหมายอย่างแคบ ตามความหมายทั่วไป ของคดีปกครอง

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า เมื่อพิจารณาจากเนื้อหาของคดีสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในศาลฎีกาอย่างแท้จริงแล้ว คดีนี้มีลักษณะเป็น “คดีปกครอง”

2. ข้อจำกัดในการแสวงหาพยานหลักฐานของศาล

เมื่อคดีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในศาลฎีกาเป็นคดีปกครอง อันเป็นข้อพิพาทที่เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่างเอกชนฝ่ายหนึ่งกับรัฐอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งทั้งสองฝ่ายอยู่ในฐานะที่ไม่เท่าเทียมกัน เนื่องจากเอกชนดูแลรักษาประโยชน์ส่วนตัว ส่วนรัฐต้องดูแลรักษาประโยชน์ส่วนรวมหรือประโยชน์สาธารณะ ซึ่งในกรณีที่ประโยชน์ส่วนตัวของเอกชนขัดแย้งกับประโยชน์ส่วนรวม ก็จำต้องให้รัฐมีอำนาจที่จะบังคับเอกชน ได้โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากเอกชน หากจะนำวิธีพิจารณาคดีแบบ “ระบบกล่าวหา” มาใช้บังคับ จะทำให้ฝ่ายเอกชนเสียเปรียบฝ่ายรัฐ เพราะพยานหลักฐานอยู่ในความ ครอบครองของฝ่ายรัฐ อีกทั้งฝ่ายรัฐยังมีข้อได้เปรียบในด้านบุคลากรและกลไกที่จะช่วย ต่อสู้คดีได้มากกว่าฝ่ายเอกชน จึงจำต้องใช้วิธีพิจารณาคดีใน “ระบบไต่สวน” ซึ่งกำหนด ให้ศาลมีบทบาทสำคัญในการแสวงหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานที่จำเป็นต่อการตัดสิน คดีบนพื้นฐานของความเป็นจริง

กฎหมายวิธีพิจารณาคดีในระบบไต่สวน ศาลจะทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินกระบวนการ พิจารณด้วยตนเอง ไม่ว่าจะเป็นการจัดให้มีการโต้ตอบเป็นลายลักษณ์อักษรระหว่าง คู่พิพาทในรูปของคำฟ้อง คำให้การ คำคัดค้านคำให้การ และคำให้การเพิ่มเติม ซึ่งศาล อาจกำหนดประเด็นในการโต้ตอบให้แก่คู่กรณีด้วยก็ได้ จากนั้นศาลจะแสวงหาข้อเท็จจริง เพิ่มเติมด้วยการนัดไต่สวนคู่กรณีและพยานหลักฐานของแต่ละฝ่าย โดยศาลจะเป็น ผู้ซักถามด้วยตนเอง และไม่ผูกพันอยู่กับพยานหลักฐานที่คู่กรณีนำมาในคดีเท่านั้น ศาล สามารถแสวงหาข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานอื่น ๆ ที่จำเป็นได้ด้วยตนเอง เช่น การเรียก พยานบุคคล พยานเอกสาร พยานผู้เชี่ยวชาญ การตรวจสอบบุคคลหรือสถานที่ เป็นต้น

อาจกล่าวได้ว่า วิธีพิจารณาคดีในระบบไต่สวน การพิจารณาพิพากษาข้อเท็จจริงมีได้ อยู่ที่คู่พิพาท หากแต่อยู่ที่ศาลซึ่งเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการแสวงหาข้อเท็จจริงและ พยานหลักฐานที่จำเป็นต่อการตัดสินคดีบนพื้นฐานของความเป็นจริง

เมื่อพิจารณาข้อกำหนดเกี่ยวกับการพิจารณาและวินิจฉัยคดีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งฯ ในข้อ 10 วรรคสอง ซึ่งกำหนดว่า “...ให้ศาลฎีกามีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้ เองตามที่เห็นสมควร” และวรรคสี่ ซึ่งกำหนดว่า “ในการสืบพยานไม่ว่าจะเป็นพยานที่ ผู้สมัครหรือผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งอ้างหรือที่ศาลฎีกาเรียกมาเอง ให้ ศาลฎีกาเป็นผู้ซักถามพยานในประเด็นต่าง ๆ ให้ได้ความครบถ้วน เว้นแต่ในกรณีที่ศาล ฎีกาเห็นว่ามีความจำเป็นก็อาจอนุญาตให้ผู้สมัครหรือผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขต เลือกตั้งซักถามได้” แล้วจะเห็นได้ว่า การรับฟังพยานหลักฐานของศาลฎีกามีได้ถูกจำกัด อยู่เพียงพยานหลักฐานที่อ้างโดยผู้สมัครและ/หรือผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขต เลือกตั้งเท่านั้น เพราะศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เองตามที่เห็นสมควร นอกจากนั้น การซักถามพยานในประเด็นต่าง ๆ ไม่ว่าพยานนั้นจะเป็นพยานที่ผู้สมัคร หรือผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งอ้างหรือที่ศาลเรียกมาเอง ก็เป็นหน้าที่ ของศาลที่จะต้องซักถามให้ได้ความครบถ้วน เว้นแต่ศาลจะเห็นว่ามีความจำเป็นก็อาจ อนุญาตให้ผู้สมัครหรือผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งซักถามได้ ซึ่งลักษณะ ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ศาลมีบทบาทสำคัญในการแสวงหาข้อเท็จจริง และพยานหลักฐานที่จำเป็นต่อการตัดสินคดีอันเป็นสาระสำคัญของกฎหมายวิธีพิจารณา คดีแบบระบบไต่สวน เพราะศาลมีอำนาจในการเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เองและมี หน้าที่ที่จะต้องซักถามพยานให้ได้ความครบถ้วน

แม้ข้อกำหนดดังกล่าวจะมีลักษณะเป็นกฎหมายวิธีพิจารณาคดีแบบระบบไต่สวน ก็ตาม แต่ศาลฎีกาก็มีข้อจำกัดในการใช้อำนาจเพื่อแสวงหาพยานหลักฐาน ด้วยเหตุที่ศาล มีระยะเวลาในการพิจารณาและวินิจฉัยคดีอย่างจำกัด กล่าวคือ ศาลมีระยะเวลาในการ พิจารณาและวินิจฉัยคดีตั้งแต่ผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งประกาศการ รับสมัครไปจนถึงก่อนวันเลือกตั้ง ซึ่งมีระยะเวลาเพียงไม่ถึง 1 เดือน เท่านั้น

ดังนั้น การพิจารณาและวินิจฉัยคดีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งนี้ ศาลฎีกาจึงไม่อาจใช้ การไต่สวนในรูปแบบของการไต่สวนเอกสารได้ เพราะจะทำให้กระทบต่อการใช้สิทธิ

โต้แย้งของกลุ่มความ ซึ่งมีหลักการว่าต้องให้เวลาที่จะโต้แย้งตามสมควร มิฉะนั้นจะเป็นการปฏิเสธการโต้แย้ง ศาลจึงใช้การไต่สวนในรูปแบบของการไต่สวนปากเปล่าเป็นหลัก เพื่อให้ความคุ้มครองแก่กลุ่มความตามหลักการสำคัญของหลัก due process ยังคงมีอยู่อย่างครบถ้วน และมีความเหมาะสมต่อการรอบระยะเวลาในการพิจารณาและวินิจฉัยคดีอันมีจำกัดนั้น กล่าวคือ กลุ่มความยังคงมีสิทธิโต้แย้ง สิทธิที่จะเสนอพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริงของฝ่ายตนและขอให้ศาลเรียกพยานหลักฐานที่ไม่ได้อยู่ในความครอบครองของตนจากผู้ครอบครอง สิทธิที่จะรับรู้และตรวจสอบพยานหลักฐานของฝ่ายตรงข้าม และสิทธิที่จะเผชิญหน้าและถามค้านอีกฝ่ายหนึ่ง

เห็นได้ว่า ศาลฎีกาสามารถเลือกรูปแบบวิธีพิจารณาคดีได้อย่างเหมาะสมต่อลักษณะของคดีและกรอบระยะเวลาในการพิจารณาและวินิจฉัยคดี อย่างไรก็ตาม ภายใต้กรอบระยะเวลาดังกล่าวทำให้การใช้อำนาจในการแสวงหาพยานหลักฐานของศาลมีจำกัด และจำต้องพิจารณาและวินิจฉัยคดีไปตามพยานหลักฐานที่ได้มาภายใต้กรอบระยะเวลานั้น

จากการศึกษาข้อกำหนดเกี่ยวกับการพิจารณาและวินิจฉัยสิทธิสมัครรับเลือกตั้งต่าง ๆ และคำสั่งศาลฎีกาในคดีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอันเนื่องมาจากการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2548 ผู้เขียนพบข้อสังเกตบางประการ ดังนี้

2.1 การแก้ปัญหาโดยนำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับ

ดังที่ได้กล่าวไว้ในบทที่ 3 ว่า ข้อ 4 แห่งข้อกำหนดเกี่ยวกับการพิจารณาและวินิจฉัยสิทธิสมัครรับเลือกตั้งกำหนดให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับในคดีเท่าที่พอจะใช้บังคับได้ ในกรณีที่ข้อกำหนดนี้มีกำหนดวิธีพิจารณาไว้โดยเฉพาะ

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเป็นหลักกฎหมายที่ใช้ในการพิจารณาคดีแพ่งของศาลยุติธรรม ซึ่งโดยทั่วไปแล้วคดีแพ่งจะเป็นข้อพิพาทระหว่างเอกชนกับเอกชนด้วยกัน ซึ่งเอกชนต่างดูแลรักษาประโยชน์ส่วนตนตามหลักความเสมอภาคและหลักความยินยอมของแต่ละฝ่ายในการผูกนิติสัมพันธ์กัน ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งจึงเป็นกฎหมายวิธีพิจารณาคดีที่เคารพหลักความเสมอภาคโดยใช้ “ระบบกล่าวหา” เป็นหลักในการพิจารณาคดี ซึ่งกำหนดให้โจทก์หรือผู้ร้องมีภาระการพิสูจน์

ให้ศาลเชื่อว่าข้ออ้างของคุณเป็นความจริง หากพิสูจน์ไม่ได้ศาลก็จะยกฟ้องหรือยกคำร้อง ซึ่งหากนำหลักการเช่นนี้ไปใช้ในคดีปกครองจะทำให้คู่ความหรือคู่กรณีฝ่ายเอกชน เสียเปรียบฝ่ายรัฐ ดังนั้น การนำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาใช้บังคับเท่าที่พอจะใช้บังคับได้ในการพิจารณาและวินิจฉัยสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของศาลฎีกา จะต้องกระทำด้วยความระมัดระวัง มิให้คู่ความ ฝ่ายผู้สมัครเสียเปรียบผู้ดำเนินการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้ง

คำสั่งศาลฎีกาที่ 237/2548 ซึ่งมีใจความตอนหนึ่งว่า “ข้อมูลสมาชิกพรรคการเมืองเป็นข้อมูลที่หัวหน้าพรรคการเมืองแจ้งให้นายทะเบียนพรรคการเมืองทราบตาม หน้าที่ ข้อมูลสมาชิกพรรคการเมืองดังกล่าวเป็นเอกสารมหาชนซึ่งสำนักงานคณะกรรมการเลือกตั้งผู้เป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ได้ทำขึ้น หรือรับรอง หรือสำเนาอันรับรองถูกต้อง แห่งเอกสารนั้น ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นของแท้จริงและถูกต้อง เป็นหน้าที่ของคู่ความ ฝ่ายที่ถูกอ้างเอกสารนั้นมายัน ต้องนำสืบความไม่บริสุทธิ์หรือความไม่ถูกต้องแห่งเอกสาร ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 127 เมื่อผู้ร้อง (ผู้สมัครรับเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร) ได้แย้งเพียงลอย ๆ ว่า วัน เดือน ปี ในเอกสารนั้นคลาดเคลื่อน จึงไม่สามารถหักล้างข้อสันนิษฐานตามบทกฎหมายดังกล่าวได้ จึงมีคำสั่งให้ยกคำร้อง”

เห็นได้ว่า เมื่อศาลนำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาใช้บังคับแล้ว ทำให้ภาระการพิสูจน์ตกอยู่แก่ฝ่ายผู้สมัคร ตามหลักการของกฎหมายวิธี พิจารณาคดีแบบระบบกล่าวหา ซึ่งผู้สมัครเป็นเอกชนมีข้อจำกัดในการแสวงหาพยาน หลักฐานมาพิสูจน์ข้อโต้แย้งของตนต่อศาล

ดังที่กล่าวแล้วว่า ศาลฎีกามีข้อจำกัดในการพิจารณาและวินิจฉัยคดีภายใต้ กรอบระยะเวลา จำต้องวินิจฉัยคดีโดยพิจารณาจากพยานหลักฐานเท่าที่มีอยู่ในขณะนั้น ศาลจึงนำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับ เพื่อช่วยใน การพิจารณาพยานหลักฐานที่ปรากฏในคดีอันได้มาจากการไต่สวนปากเปล่า ซึ่งเป็น พยานหลักฐานเท่าที่คู่ความนำมาอ้างเพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริงในกรณีของตน เมื่อผู้สมัคร ได้แย้งเพียงว่า วัน เดือน ปี ในเอกสารนั้นคลาดเคลื่อน โดยไม่นำพยานหลักฐานใดมา สนับสนุนข้อโต้แย้งของตน จึงเป็นเพียงการโต้แย้งอย่างลอย ๆ ของผู้สมัคร ศาลจึงต้อง

นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 127 มาใช้เป็นเครื่องมือในการวินิจฉัยคดีเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมมากที่สุดในรอบระยะเวลานั้น

2.2 ข้อสังเกตจากคำตัดสินศาลฎีกา

ข้อสังเกตในการพิจารณาและวินิจฉัยคดีภายใต้กรอบระยะเวลาอันมีจำกัดนั้น สะท้อนให้เห็นทางคำสั่งของศาลฎีกาในหลายกรณี เช่น

2.2.1 คำสั่งศาลฎีกาที่ 230/2548

เป็นกรณีที่ผู้ร้อง (ผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง) ไม่มีรายชื่อเป็นผู้สมัครตามประกาศการรับสมัครเลือกตั้งของผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้ง เนื่องจากเห็นว่า ผู้ร้องมิได้เป็นสมาชิกพรรคการเมืองใด พรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้ง เป็นเวลาติดต่อกัน 90 วัน จึงเป็นบุคคลที่ขาดคุณสมบัติตามรัฐธรรมนูญฯ และ พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งฯ

มีประเด็นที่ศาลต้องวินิจฉัยว่า ผู้ร้องได้ลาออกจากการเป็นสมาชิกพรรคไทยรักไทยตั้งแต่เมื่อใด โดยผู้ร้องอ้างว่าได้มอบหนังสือลาออกจากการเป็นสมาชิกพรรคฯ ให้พยานผู้ร้อง และพยานผู้ร้องได้นำหนังสือ ไปยื่นต่อพรรคไทยรักไทยตั้งแต่วันที่ 5 ตุลาคม 2547 ส่วนผู้คัดค้าน (ผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้ง) มีเพียงเอกสารซึ่งมีข้อความระบุว่า ผู้ร้องเคยเป็นสมาชิกพรรคไทยรักไทย และได้ลาออกจากการเป็นสมาชิกพรรคไทยรักไทยแล้ว เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม 2547 ซึ่งเอกสารดังกล่าวมิได้ระบุว่า พรรคไทยรักไทยได้รับหนังสือลาออกของผู้ร้องไว้ตั้งแต่เมื่อใด อีกทั้งเมื่อผู้คัดค้านทำหนังสือสอบถามไปยังพรรคไทยรักไทยว่าได้รับหนังสือลาออกของผู้ร้องตั้งแต่วันที่ใด พรรคไทยรักไทยก็มิได้ทำหนังสือตอบกลับมาให้ผู้คัดค้านทราบแต่อย่างใด ในชั้นนี้ ข้อเท็จจริงตามเอกสารดังกล่าวจึงได้ความเพียงว่า ผู้ร้องลาออกจากการเป็นสมาชิกพรรคไทยรักไทยแล้ว เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม 2547 แต่พยานหลักฐานของผู้คัดค้านก็ยังฟังไม่ได้แน่ชัดว่า ในวันดังกล่าวเป็นวันที่ผู้ร้องยื่นหนังสือลาออกหรือเป็นวันที่หนังสือลาออกจากพรรคไทยรักไทยของผู้ร้องมีผลกันแน่ จึงนำเชื่อตามพยานหลักฐานของผู้ร้องว่า ผู้ร้องยื่นหนังสือลาออกต่อพรรคไทยรักไทยในวันที่ 5 ตุลาคม 2547 ตามที่พยานผู้ร้อง

เบิกความยืนยัน ดังนั้น ความเป็นสมาชิกพรรคไทยรักไทยของผู้ร้องย่อมสิ้นสุดลงในวันดังกล่าว ผู้ร้องจึงเป็นสมาชิกพรรคการเมืองพรรคเดิวนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งไม่น้อยกว่า 90 วัน ศาลฎีกาจึงมีคำสั่งให้ผู้คัดค้านรับสมัครผู้ร้องและประกาศให้ผู้ร้องเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้งตามกฎหมาย

คดีนี้ศาลฎีกาได้วินิจฉัยโดยสรุปข้อเท็จจริงว่า พยานหลักฐานของผู้คัดค้านฟังไม่ได้แน่ชัดว่า วันที่ 29 ตุลาคม 2547 เป็นวันที่ผู้ร้องยื่นหนังสือลาออกหรือเป็นวันที่หนังสือลาออกจากพรรคไทยรักไทยของผู้ร้องมีผล จึงเชื่อตามพยานหลักฐานของผู้ร้องว่า ผู้ร้องยื่นหนังสือลาออกต่อพรรคไทยรักไทยในวันที่ 5 ตุลาคม 2547 ตามที่พยานผู้ร้องเบิกความยืนยัน

ข้อสังเกต การที่ศาลวินิจฉัยคดีโดยสรุปข้อเท็จจริงไว้เช่นนั้น เป็นกรณีที่ศาลวินิจฉัยคดีโดยพิจารณาจากพยานหลักฐานของกลุ่มความที่ได้มาจากการไต่สวนภายในกรอบระยะเวลา โดยศาลไม่มีโอกาสในการแสวงหาพยานหลักฐานเพิ่มเติมให้ได้ความแน่ชัดว่า ผู้ร้องได้ยื่นหรือพรรคไทยรักไทยได้รับหนังสือลาออกของผู้ร้องตั้งแต่เมื่อใด วันที่ 29 ตุลาคม 2547 เป็นวันที่ผู้ร้องยื่นหนังสือลาออกหรือเป็นวันที่หนังสือลาออกจากพรรคไทยรักไทยของผู้ร้องมีผล

2.2.2 คำสั่งศาลฎีกาที่ 235/2548

เป็นกรณีที่ผู้ร้อง (ผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง) ไม่มีรายชื่อเป็นผู้สมัครตามประกาศการรับสมัครเลือกตั้งของผู้อำนวยการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้ง เนื่องจากเห็นว่า ผู้ร้องมิได้เป็นสมาชิกพรรคการเมืองใด พรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดิวนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกัน 90 วัน จึงเป็นบุคคลที่ขาดคุณสมบัติตามรัฐธรรมนูญฯ และ พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งฯ

ศาลพิเคราะห์แล้วเห็นสมควรวินิจฉัยว่า ผู้ร้องเป็นสมาชิกพรรคไทยรักไทย และผู้ร้องลาออกจากการเป็นสมาชิกพรรคไทยรักไทยแล้วหรือไม่ ข้อเท็จจริงปรากฏจากพยานหลักฐานของผู้คัดค้านซึ่งเป็นหนังสือของผู้ร้องขอการลาออกจากการเป็นสมาชิกพรรคไทยรักไทย ซึ่งในเอกสารดังกล่าวมีใจความว่า ผู้ร้องได้ยื่นหนังสือ ขอลาออกจากการเป็นสมาชิกพรรคไทยรักไทย เมื่อเดือนเมษายน 2547 แต่ผู้ร้องก็ไม่นำหนังสือขอ

ลาออกดังกล่าวมาแสดงต่อศาล เมื่อพิจารณาหนังสือของเลขาธิการพรรคไทยรักไทย ลงวันที่ 14 มกราคม 2548 ที่มีถึงผู้ร้องเกี่ยวกับการลาออกจากการเป็นสมาชิกพรรคไทยรักไทย ของผู้ร้องที่มีข้อความตอนหนึ่งว่า ...สมาชิกภาพของท่านจะสิ้นสุด ณ วันที่ท่านแจ้งมาต่อไป ข้อเท็จจริงจึงไม่พอรับฟังว่า ผู้ร้องได้ยื่นหนังสือขอลาออกจากการเป็นสมาชิกพรรคไทยรักไทยเมื่อเดือนเมษายน 2547 แต่ข้อเท็จจริงฟังได้ว่า ผู้ร้องเพื่อยื่นหนังสือขอลาออกจากการเป็นสมาชิกพรรคไทยรักไทยในวันที่ 14 มกราคม 2548 ผู้ร้องจึงเป็นสมาชิกพรรคความหวังใหม่เพียงพรรคเดียวเป็นเวลาติดต่อกันถึงวันสมัครรับเลือกตั้ง ไม่ถึง 90 วัน ศาลฎีกาจึงมีคำสั่งให้ยกคำร้อง

คดีนี้ศาลฎีกามีคำสั่งให้ยกคำร้องโดยสรุปข้อเท็จจริงว่า ผู้ร้องไม่ได้นำหนังสือขอลาออกจากการเป็นสมาชิกพรรคไทยรักไทย เมื่อเดือนเมษายน 2547 มาแสดงต่อศาล ประกอบกับหนังสือของเลขาธิการพรรคไทยรักไทยที่มีถึงผู้ร้องเกี่ยวกับการลาออกจากการเป็นสมาชิกพรรคไทยรักไทยของผู้ร้อง มีเพียงข้อความที่ระบุว่า สมาชิกภาพของผู้ร้องจะสิ้นสุด ณ วันที่ผู้ร้องแจ้งการลาออกต่อพรรคฯ ข้อเท็จจริงจึงไม่พอรับฟังว่า ผู้ร้องได้ยื่นหนังสือขอลาออกจากการเป็นสมาชิกพรรคไทยรักไทย เมื่อเดือนเมษายน 2547

ข้อสังเกต คดีนี้พยานหลักฐานยังไม่ปรากฏเป็นที่แน่ชัดว่า ผู้ร้องได้ยื่นหนังสือลาออกต่อพรรคไทยรักไทยเมื่อเดือนเมษายน 2547 หรือเมื่อวันที่ 14 มกราคม 2548 หรือวันอื่น ศาลจึงได้สรุปข้อเท็จจริงโดยพิจารณาจากพยานหลักฐานของคู่ความที่ได้มาจากการไต่สวนภายในกรอบระยะเวลา

2.2.3 คำสั่งศาลฎีกาที่ 416/2548

เป็นกรณีที่ผู้ร้อง (ผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้ง) ได้ประกาศรายชื่อผู้คัดค้านเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้งแล้ว แต่ต่อมาปรากฏหลักฐานว่า ผู้คัดค้านขาดคุณสมบัติเป็นผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เนื่องจากไม่ได้เป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่ง แต่เพียงพรรคเดียว นับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกัน ไม่น้อยกว่า 90 วัน จึงขอให้ศาลฎีกาเพิกถอนการสมัครรับเลือกตั้งของผู้คัดค้าน

ผู้คัดค้านนำสืบว่า ผู้คัดค้านได้เขียนหนังสือลาออกจากสมาชิกพรรคไทยรักไทยลงวันที่ 26 กันยายน 2547 โดยนำไปส่งที่ไปรษณีย์อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย

เมื่อวันที่ 28 กันยายน 2547 ซึ่งผู้คัดค้านมีเอกสาร คือ สำเนาใบรับฝากบริการไปรษณีย์ ในประเทศมาแสดง โดยในสำเนาเอกสารดังกล่าวระบุผู้รับ คือ พรรคไทยรักไทย สำหรับ วันส่งระบุว่า ส่งที่ทำการไปรษณีย์อำเภอพาน เมื่อวันที่ 28 กันยายน 2547 และหนังสือ ลาออกที่ผู้คัดค้านอ้างมีข้อความว่า ขอลาออกจากการเป็นสมาชิกพรรคไทยรักไทยตั้งแต่ บัดนี้เป็นต้นไป ซึ่งเอกสารดังกล่าวผู้ร้องมิได้คัดค้านความถูกต้องหรือมีพยานหลักฐาน โดมนานาสืบหักล้าง ประกอบกับในเรื่องนี้ภาระการพิสูจน์ตกแก่ผู้ร้อง ดังนั้น พยานหลักฐาน ของผู้คัดค้านจึงมีน้ำหนักดีกว่า จึงน่าจะเชื่อว่าข้อที่ผู้คัดค้านนำสืบเป็นความจริง และน่าจะเชื่อ ว่า หนังสือดังกล่าวจะไปถึงที่ทำการพรรคไทยรักไทยซึ่งเป็นผู้รับภายในเวลาอันสมควร คือ ไม่น่าจะเกินไปกว่า 7 วัน คือ ภายในวันที่ 5 ตุลาคม 2547 ซึ่งถือได้ว่า ผู้คัดค้านได้ ลาออกจากพรรคไทยรักไทยมีผลตั้งแต่วันที่ 5 ตุลาคม 2547 เป็นต้นไป ผู้คัดค้านจึงเป็น สมาชิกพรรคชาติไทยเพียงพรรคเดียวนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกัน ไม่น้อยกว่า 90 วัน ศาลจึงมีคำสั่งให้ยกคำร้อง

คดีนี้ศาลสรุปข้อเท็จจริงว่า พยานหลักฐานของผู้คัดค้านมีน้ำหนักดีกว่า จึงน่าจะเชื่อว่าข้อที่ผู้คัดค้านนำสืบเป็นความจริง เพราะผู้ร้องมิได้คัดค้านความถูกต้องหรือ มีพยานหลักฐานโดมนานาสืบหักล้าง ประกอบกับในเรื่องนี้ภาระการพิสูจน์ตกแก่ผู้ร้อง จึงมีคำสั่งให้ยกคำร้อง

ข้อสังเกต การที่ศาลเห็นว่า ในเรื่องนี้ภาระการพิสูจน์ตกแก่ผู้ร้อง เมื่อ ผู้ร้องมิได้คัดค้านความถูกต้องของพยานหลักฐานของผู้คัดค้าน หรือมีพยานหลักฐานใด มานำสืบหักล้าง พยานหลักฐานของผู้คัดค้านจึงมีน้ำหนักดีกว่า และน่าจะเชื่อว่าข้อที่ผู้คัดค้าน นำสืบเป็นความจริงนั้น ไม่สอดคล้องกับหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความคดีในระบบไต่สวนที่ กำหนดให้ภาระการพิสูจน์ข้อเท็จจริงอยู่ที่ศาล มิใช่อยู่ที่คู่พิพาท โดยศาลจะต้องเป็นผู้มี บทบาทสำคัญในการแสวงหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานที่จำเป็นต่อการตัดสินคดีบน พื้นฐานของความเป็นจริง และคดีนี้พยานหลักฐานก็ได้ปรากฏเป็นที่แน่ชัดว่า ไปรษณีย์ ที่ผู้คัดค้านส่งถึงพรรคไทยรักไทยนั้น เป็นหนังสือขอลาออกจากพรรคหรือไม่ หากศาลมี ระยะเวลาในการแสวงหาพยานหลักฐานอย่างเพียงพอ อาจทำให้ศาลได้รับพยานหลักฐาน ว่า ผู้คัดค้านได้ยื่นหนังสือลาออกหรือไม่ เมื่อใด อันจะทำให้ปรากฏข้อเท็จจริงเป็นที่แน่ชัด ยิ่งขึ้น

2.2.4 คำสั่งศาลฎีกาที่ 427/2548

เป็นกรณีที่ผู้ร้อง (ผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง) ไม่มีรายชื่อเป็นผู้สมัครตามประกาศการรับสมัครเลือกตั้งของผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้ง เนื่องจากเห็นว่า ผู้ร้องมิได้เป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกัน 90 วัน จึงเป็นบุคคลที่ขาดคุณสมบัติตามรัฐธรรมนูญฯ และ พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งฯ

ผู้ร้องเบิกความว่า ผู้ร้องได้ลาออกจากสมาชิกพรรคไทยรักไทยแล้ว โดยทำหนังสือขอลาออกฉบับลงวันที่ 30 มิถุนายน 2547 โดยเลขานุการส่วนตัวของผู้ร้องในขณะนั้นเป็นผู้นำหนังสือฉบับดังกล่าวไปส่งให้พรรคไทยรักไทยทางไปรษณีย์ลงทะเบียน โดยมีเลขานุการส่วนตัวของผู้ร้องมาเบิกความยืนยัน ศาลเห็นว่า ผู้ร้องเป็นนักการเมือง ผ่านการเลือกตั้งมาแล้วหลายสมัยและก่อนสมัครเป็นสมาชิกพรรคมหาชนที่ผู้ร้องสังกัดอยู่ในปัจจุบัน ผู้ร้องเคยเป็นสมาชิกพรรคการเมืองอื่นมาแล้วหลายพรรคนำเชื่อว่า ผู้ร้องทราบถึงคุณสมบัติของผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรดีว่าต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียว นับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่า 90 วัน และเมื่อพิจารณาเอกสารที่ผู้ร้องอ้างถึงเหตุผลที่ผู้ร้องขอลาออกจากสมาชิกพรรคไทยรักไทยและมาสมัครเป็นสมาชิกพรรคราษฎร ซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นพรรคมหาชนประกอบด้วยแล้ว ได้ความว่า ผู้ร้องมีความประสงค์จะสมัครเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในสังกัดพรรคไทยรักไทย แต่ผู้ร้องทราบว่า พรรคไทยรักไทยเห็นว่า มีบุคคลที่มีความเหมาะสมกว่าผู้ร้องมาขอสมัครรับเลือกตั้งในเขตนี้ ผู้ร้องจึงขอสละสิทธิการลงสมัครรับเลือกตั้งในนามพรรคไทยรักไทยพร้อมกับขอลาออกจากสมาชิกพรรคไทยรักไทยเพื่อกลับไปเป็นสมาชิกพรรคราษฎรตามเดิม และหลังจากนั้นประมาณเกือบ 2 สัปดาห์ คือ วันที่ 11 กรกฎาคม 2547 ผู้ร้องได้สมัครเป็นสมาชิกพรรคราษฎร แสดงให้เห็นว่า ผู้ร้องเตรียมตัวสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในสังกัดพรรคไทยรักไทยก่อนที่จะมีการสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหลายเดือน และเมื่อมีปัญหาเกี่ยวกับตัวบุคคลที่ทางพรรคไทยรักไทยจะส่งสมัครรับเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งที่ผู้ร้องประสงค์จะรับสมัคร ผู้ร้องจึงตัดสินใจ

ไม่สมัครรับเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งดังกล่าวและมาสมัครเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในเขตเลือกตั้งอื่น ในสังกัดพรรคราษฎรแทน จึงไม่มีเหตุผลอันใดที่ผู้ร้องจะละเลยเพิกเฉย ไม่ขอลาออกจากสมาชิกพรรคไทยรักไทยซึ่งจะทำให้ตนเองต้องขาดคุณสมบัติเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้ง

ส่วนเรื่องที่ผู้ร้องไม่มีหลักฐานการส่งหนังสือขอลาออกจากพรรคไทยรักไทยมาแสดงนั้นก็ได้รับความจากผู้ร้องและเลขานุการส่วนตัวของผู้ร้องว่า หลังจากเลขานุการส่วนตัวของผู้ร้องนำหนังสือฉบับดังกล่าวส่งไปให้พรรคไทยรักไทยทางไปรษณีย์ลงทะเบียนในวันที่ 30 มิถุนายน 2547 แล้ว เลขานุการส่วนตัวของผู้ร้องได้เก็บหลักฐานการลงทะเบียนไว้ในรถยนต์ และต่อมารถยนต์ดังกล่าวถูกบริษัทโตโยต้าลิสซิ่ง จำกัด ยึดไป ผู้ร้องเคยไปขอหลักฐานการลาออกของผู้ร้องที่พรรคไทยรักไทยแล้ว แต่ไม่ได้รับความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ของพรรค นอกจากนี้ ผู้ร้องยังได้ไปขอหลักฐานการส่งหนังสือฉบับดังกล่าวที่ทำการไปรษณีย์แล้วเช่นกัน แต่เจ้าหน้าที่ไม่สามารถค้นหาให้ได้เพราะล่วงเลยเวลาการส่งหนังสือฉบับดังกล่าวมานานแล้วและหลักฐานการส่งจดหมายที่ทำการไปรษณีย์มีจำนวนมาก แสดงให้เห็นว่า ผู้ร้องได้พยายามขวนขวายหาหลักฐานเกี่ยวกับการส่งหนังสือขอลาออกมาเป็นพยานแล้ว แต่ไม่สามารถทำได้ การที่ผู้ร้องไม่สามารถหาหลักฐานเกี่ยวกับการส่งหนังสือดังกล่าวมาแสดงได้ จึงไม่ถึงกับเป็นพิรุณ ประกอบกับฝ่ายผู้คัดค้านก็มิได้นำพยานมาสืบโต้แย้งให้รับฟังเป็นอย่างอื่น จึงน่าเชื่อตามพยานหลักฐานของผู้ร้องว่า เลขานุการส่วนตัวของผู้ร้องได้นำหนังสือขอลาออกจากสมาชิกพรรคไทยรักไทยของผู้ร้องไปส่งให้พรรคไทยรักไทยทางไปรษณีย์ลงทะเบียนแล้วเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2547 แม้จะไม่ปรากฏหลักฐานว่า พรรคไทยรักไทยได้รับหนังสือขอลาออกของผู้ร้องเมื่อใด แต่การส่งหนังสือฉบับดังกล่าวทางไปรษณีย์ลงทะเบียนโดยปกติน่าจะใช้เวลาไม่มาก น่าเชื่อว่าพรรคไทยรักไทยได้รับหนังสือฉบับดังกล่าวภายในเวลาอย่างมากไม่เกิน 1 สัปดาห์ นับแต่วันส่งจากที่ทำการไปรษณีย์ต้นทาง

เมื่อพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 22 บัญญัติว่า สมาชิกภาพของสมาชิกสิ้นสุดลงเมื่อ ... (2) ลาออก จึงถือว่า การลาออกจากการเป็นสมาชิกพรรคการเมืองมีผลเมื่อสมาชิกยื่นหนังสือลาออกต่อพรรคการเมือง ดังนั้น ความเป็นสมาชิกพรรคไทยรักไทยของผู้ร้องย่อมสิ้นสุดลงประมาณไม่เกินวันที่ 7

กรกฎาคม 2547 ผู้ร้องจึงเป็นสมาชิกพรรคการเมืองพรรคเดียวนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้ง ไม่น้อยกว่า 90 วัน มิได้ขาดคุณสมบัติเป็นผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งตามกฎหมาย ศาลฎีกา จึงมีคำสั่งให้ผู้คัดค้านรับสมัครผู้ร้องและประกาศให้ผู้ร้องเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้งตามกฎหมาย

คดีนี้ศาลสรุปข้อเท็จจริงว่า ผู้ร้องเป็นนักการเมืองที่มีประสบการณ์ น่าเชื่อว่า ผู้ร้องทราบถึงคุณสมบัติของผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ว่า ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกัน ไม่น้อยกว่า 90 วัน และผู้ร้องเตรียมตัวสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในสังกัดพรรคไทยรักไทยก่อนที่จะมีการสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหลายเดือน เมื่อมีปัญหาเกี่ยวกับตัวบุคคลที่ทางพรรคไทยรักไทยจะส่งสมัครรับเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งที่ผู้ร้องประสงค์จะรับสมัคร ผู้ร้องจึงตัดสินใจไม่สมัครรับเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งดังกล่าวและมาสมัครเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในเขตเลือกตั้งอื่นในสังกัดพรรคราษฎรแทน จึงไม่มีเหตุผลอันใดที่ผู้ร้องจะละเลยเพิกเฉยไม่ขอลาออกจากสมาชิกพรรคไทยรักไทยซึ่งจะทำให้ตนเองต้องขาดคุณสมบัติเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้ง

ส่วนเรื่องที่ผู้ร้องไม่มีหลักฐานการส่งหนังสือขอลาออกจากพรรคไทยรักไทยมาแสดงนั้น ศาลเชื่อตามพยานหลักฐานของผู้ร้องว่า เลขานุการส่วนตัวของผู้ร้องได้นำหนังสือขอลาออกจากสมาชิกพรรคไทยรักไทยของผู้ร้องไปส่งให้พรรคไทยรักไทยทางไปรษณีย์ลงทะเบียนแล้วเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2547

ข้อสังเกต การที่ศาลวินิจฉัยคดีโดยสรุปข้อเท็จจริงไว้เช่นนั้น เป็นกรณีที่ศาลวินิจฉัยคดีโดยพิจารณาจากพยานหลักฐานของกลุ่มความที่ได้มาจากการไต่สวนภายในกรอบระยะเวลา โดยหากศาลมีโอกาสดำเนินการแสวงหาพยานหลักฐานเพิ่มเติม อาจทำให้ศาลได้หลักฐานการลงทะเบียนส่งไปรษณีย์มาจากบริษัทเอกชนที่ยึดรถยนต์ไปก็เป็นได้

ส่วนกรณีที่ผู้ร้องอ้างว่า เคยไปขอหลักฐานการลาออกของผู้ร้องที่พรรคไทยรักไทยแล้ว แต่ไม่ได้รับความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ของพรรคนั้น หากศาลมีโอกาสดำเนินการแสวงหาพยานหลักฐานเพิ่มเติม อาจทำให้ศาลได้รับข้อเท็จจริงว่า พรรคไทยรักไทยมีหลักฐานการลาออกของผู้ร้องหรือไม่ มีรายละเอียดอย่างไร และได้รับมาเมื่อใด

ส่วนข้อที่ผู้ร้องอ้างว่า ได้ไปขอคู่มือหลักฐานการส่งหนังสือฉบับดังกล่าว ที่ทำการไปรษณีย์แล้ว แต่เจ้าหน้าที่ไม่สามารถค้นหาให้ได้เพราะล่วงเลยเวลาการส่งหนังสือฉบับดังกล่าวมานานแล้วและหลักฐานการส่งจดหมายที่ทำการไปรษณีย์มีจำนวนมากนั้น หากศาลมีโอกาสดำเนินการแสวงหาพยานหลักฐานเพิ่มเติม อาจทำให้ศาลได้หลักฐานการส่งหนังสือฉบับดังกล่าวมาจากที่ทำการไปรษณีย์

คดีนี้ผู้คัดค้านไม่มาศาลในวันนัดพิจารณา ศาลฎีกาจึงไต่สวนผู้ร้องและพยานผู้ร้องเท่านั้น ส่งผลให้ศาลสรุปข้อเท็จจริงว่า เมื่อผู้คัดค้านมิได้นำพยานมาสืบโต้แย้งให้รับฟังเป็นอย่างอื่น จึงน่าเชื่อตามพยานหลักฐานของผู้ร้อง ผู้เขียนเห็นว่า หากศาลมีระยะเวลาเพียงพอในการแสวงหาพยานหลักฐานด้วยตนเอง แม้ผู้คัดค้านไม่มาศาลและไม่นำพยานหลักฐานมาสืบให้ศาลเห็นตามคำคัดค้านของตน แต่ศาลยังสามารถแสวงหาพยานหลักฐานเพิ่มเติมเพื่อพิสูจน์คำคัดค้านนั้นได้

2.2.5 คำสั่งศาลฎีกาที่ 538/2548

เป็นกรณีที่ผู้ร้อง (ผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้ง) ได้ประกาศรายชื่อผู้คัดค้านเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้งแล้ว แต่ต่อมาปรากฏหลักฐานว่าผู้คัดค้านขาดคุณสมบัติเป็นผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญฯ มาตรา 107 (3) กรณีสำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่า เว้นแต่เคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภา ขอให้ศาลฎีกาเพิกถอนการสมัครรับเลือกตั้งของผู้คัดค้าน

คดีมีปัญหาที่จะต้องวินิจฉัยประการหนึ่งว่า ผู้คัดค้านเป็นผู้ขาดคุณสมบัติเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือไม่ ผู้คัดค้านสมัครรับเลือกตั้งโดยอาศัยคุณสมบัติของผู้สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่า คือ ได้รับปริญญารัฐประศาสนศาสตรบัณฑิตจากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช และปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิตจากมหาวิทยาลัยรามคำแหง ข้อวินิจฉัยปัญหานี้จึงมีประการแรกว่า การที่สภามหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชเพิกถอนสถานภาพการเป็นผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีของผู้คัดค้าน และให้ยกเลิกปริญญาบัตรที่ออกให้แก่ผู้คัดค้านนั้น มีผลทำให้ผู้คัดค้านขาดคุณสมบัติหรือไม่ ศาลฎีกาเห็นว่า เมื่อได้ความว่า สถานภาพการเป็นผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีของผู้คัดค้านถูกถอนและปริญญาบัตรที่ออกให้แก่

ผู้คัดค้านได้ถูกยกเลิกตามประกาศมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช เรื่อง ถอนสถานภาพการเป็นผู้สำเร็จการศึกษาและยกเลิกปริญญาบัตร แล้ว การถอนสถานภาพการเป็นผู้สำเร็จการศึกษาและการยกเลิกปริญญาบัตรดังกล่าวย่อมมีผล ตราบเท่าที่ยังไม่มีการเพิกถอนหรือสิ้นผลลงโดยเงื่อนไขเวลาหรือโดยเหตุอื่นตามพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 มาตรา 42 วรรคสอง ดังนั้น แม้ผู้คัดค้านจะอ้างว่า การพิจารณาของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช เป็นการพิจารณาที่ไม่ให้โอกาสผู้คัดค้าน อีกทั้งผู้คัดค้านได้อุทธรณ์ร้องขอความเป็นธรรมต่อมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช และขอให้มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชทูลเกล้าฯ ถวายคำร้อง แต่เมื่อไม่ปรากฏว่า การถอนสถานภาพการเป็นผู้สำเร็จการศึกษาและการยกเลิกปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช เป็นการกระทำที่ปราศจากอำนาจหรือมิชอบด้วยกฎหมาย อีกทั้งมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชยังไม่ดำเนินการอย่างใดอันอาจมีผลให้การถอนสถานภาพการเป็นผู้สำเร็จการศึกษาและการยกเลิกปริญญาบัตรได้ถูกเพิกถอนหรือสิ้นผลลง การถอนสถานภาพการเป็นผู้สำเร็จการศึกษาและการยกเลิกปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช จึงยังมีผลอยู่ ผู้คัดค้านจึง ไม่มีคุณสมบัติเป็นผู้สำเร็จการศึกษารัฐประศาสนศาสตรบัณฑิตของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

ปัญหาต่อไปมีว่า ผู้คัดค้านมีคุณสมบัติเป็นผู้สำเร็จการศึกษาปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยรามคำแหงหรือไม่ ศาลฎีกาเห็นว่า แม้มหาวิทยาลัยรามคำแหงมิได้ดำเนินการถอนสถานภาพการเป็นผู้สำเร็จการศึกษาหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์) และปริญญาบัตร แต่ในการรับผู้คัดค้านเข้าศึกษาหลักสูตรดังกล่าว เป็นการรับโดยอาศัยวุฒิการศึกษา รัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต (รัฐศาสตร์) ของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ในเมื่อสถานภาพการเป็นผู้สำเร็จการศึกษาและปริญญาบัตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต (รัฐศาสตร์) ดังกล่าว ถูกลบโดยชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งมีผลให้ผู้คัดค้านไม่มีสถานะเป็นผู้จบปริญญาตรีแล้ว มหาวิทยาลัยรามคำแหงย่อมไม่อาจรับผู้คัดค้านเข้าศึกษาหลักสูตรปริญญาโทได้ การเป็นผู้สำเร็จการศึกษาและปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ของผู้คัดค้านจึงตกไปในตัว ผู้คัดค้านจึง ไม่มีคุณสมบัติเป็นผู้สำเร็จการศึกษาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขา

วิชาการรัฐศาสตร์ของมหาวิทยาลัยรามคำแหง อีกเช่นกัน ศาลฎีกาจึงมีคำสั่งให้เพิกถอนการสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของผู้คัดค้าน

คดีนี้ศาลฎีกาสรุปข้อเท็จจริงว่า สถานภาพการเป็นผู้สำเร็จการศึกษา ระดับปริญญาตรีของผู้คัดค้านถูกถอนและปริญญาบัตรที่ออกให้แก่ผู้คัดค้านได้ถูกยกเลิกตามประกาศมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชแล้ว ย่อมมีผลตราบท่ำที่ยัง ไม่มีการเพิกถอนหรือสิ้นผลลงโดยเงื่อนไขเวลาหรือโดยเหตุอื่นตามพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 มาตรา 42 วรรคสอง และเมื่อไม่ปรากฏว่า การถอนสถานภาพการเป็นผู้สำเร็จการศึกษาและการยกเลิกปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช เป็นการกระทำที่ปราศจากอำนาจหรือมิชอบด้วยกฎหมาย อีกทั้งมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชยังไม่ดำเนินการอย่างใดอันอาจมีผลให้การถอนสถานภาพการเป็นผู้สำเร็จการศึกษาและการยกเลิกปริญญาบัตรได้ถูกเพิกถอนหรือสิ้นผลลง การถอนสถานภาพการเป็นผู้สำเร็จการศึกษาและการยกเลิกปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชจึงยังมีผลอยู่

ข้อสังเกต การที่ศาลวินิจฉัยคดีโดยสรุปข้อเท็จจริงไว้เช่นนั้น เป็นกรณีที่ศาลวินิจฉัยคดีโดยพิจารณาจากพยานหลักฐานของกลุ่มความที่ได้มาจากการไต่สวนภายในกรอบระยะเวลา โดยศาลไม่มีโอกาสในการแสวงหาพยานหลักฐานเพิ่มเติมให้ได้ความแน่ชัดว่า การถอนสถานภาพการเป็นผู้สำเร็จการศึกษาและการยกเลิกปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชเป็นการกระทำที่ปราศจากอำนาจหรือมิชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ และผู้คัดค้านไม่มีคุณสมบัติเป็นผู้สำเร็จการศึกษารัฐประศาสนศาสตรบัณฑิตของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช หรือไม่ ศาลจึงนำพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 มาตรา 42 วรรคสอง มาใช้เป็นเครื่องมือในการพิจารณาเพื่อตรวจสอบแต่เพียงว่า ผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งร้องขอให้เพิกถอนการสมัครรับเลือกตั้งนั้น เพราะเหตุที่มีคำสั่งของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชเช่นนั้น และเป็นผลให้ผู้สมัครขาดคุณสมบัติเป็นผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญฯ มาตรา 107 (3)

จากการศึกษาคำสั่งศาลฎีกาตามข้อ 2.2.1-2.2.5 แล้วเห็นได้ว่า การพิจารณาและวินิจฉัยสิทธิสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของศาลฎีกามีข้อจำกัดอยู่ที่

กรอบระยะเวลา ทำให้ศาลไม่อาจใช้อำนาจแสวงหาพยานหลักฐานได้ต่อไป เมื่อคดีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรดังกล่าวเป็นคดีปกครอง แต่ศาลมีข้อจำกัดในการแสวงหาพยานหลักฐาน จึงทำให้ฝ่ายเอกชนเสียเปรียบฝ่ายรัฐได้ และอาจส่งผลกระทบต่อการตัดสินใจบนพื้นฐานของความเป็นจริง

3. การวิเคราะห์ตามหลักนิติรัฐ

จากการศึกษาหัวข้อที่ผ่านมาจะพบว่า แม้ศาลฎีกาจะสามารถเลือกรูปแบบวิธีพิจารณาคดีได้อย่างเหมาะสมต่อลักษณะของคดีและกรอบระยะเวลาในการพิจารณาและวินิจฉัยคดี โดยนำระบบไต่สวนแบบปากเปล่ามาใช้แล้วก็ตาม แต่ด้วยเหตุที่มีข้อจำกัดในการแสวงหาพยานหลักฐานภายในกรอบระยะเวลา จึงทำให้ศาลไม่อาจแสวงหาพยานหลักฐานด้วยตนเองเพิ่มเติมจากพยานหลักฐานที่คู่ความนำมาเสนอต่อศาลได้มากนัก ทำให้ในหลายคดีโดยเฉพาะอย่างยิ่งคดีที่ศาลฎีกามีคำสั่งที่ส่งผลให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้งไม่มีสิทธิเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้ง ศาลฎีกาได้สรุปข้อเท็จจริงและวินิจฉัยคดีโดยพิจารณาจากพยานหลักฐานเท่าที่มีอยู่ แต่หากศาลสามารถใช้อำนาจดังกล่าวได้อย่างเต็มที่แล้ว อาจทำให้ศาลได้รับพยานหลักฐานเพิ่มขึ้นและผลของการสรุปข้อเท็จจริงอาจเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งอาจส่งผลให้คำสั่งศาลฎีกามีผลเปลี่ยนแปลงไปด้วย

ในหัวข้อนี้ ผู้เขียนจึงได้นำหลักนิติรัฐมาใช้ในการวิเคราะห์เพื่อให้เห็นว่า กรณีดังกล่าวมีความสอดคล้องต่อหลักนิติรัฐหรือไม่ โดยเน้นไปที่การวินิจฉัยคดีที่ส่งผลให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้งไม่มีสิทธิเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้ง

เหตุที่นำหลักนิติรัฐมาใช้เป็นหลักในการพิจารณากรณีนี้ เนื่องจากหลักนิติรัฐเป็นหลักกฎหมายที่รัฐเสรีประชาธิปไตยทั้งหลายรวมทั้งประเทศไทย ได้พัฒนาขึ้นเพื่อใช้เป็นหลักประกันสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญของประชาชนจากการใช้อำนาจตามอำเภอใจของผู้ปกครองหรือองค์กรของรัฐ ประกอบกับสิทธิสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นสิทธิตามรัฐธรรมนูญอันเป็นสิทธิตามกฎหมายมหาชน ซึ่งพลเมือง

ของรัฐเป็นผู้ทรงสิทธิ จึงทำให้องค์กรของรัฐทุกองค์กรรวมทั้งองค์กรตุลาการเป็นผู้มีหน้าที่เคารพสิทธิดังกล่าว โดยองค์กรตุลาการมีความผูกพันที่จะต้องตรวจสอบว่าองค์กรอื่นของรัฐได้ดำเนินการอันเป็นการขัดกับสิทธิดังกล่าวหรือไม่ ขณะเดียวกันองค์กรตุลาการต้องผูกพันโดยการไม่ใช้หรือตีความกฎหมายในทางที่จะเป็นการละเมิดต่อสิทธิดังกล่าว ในการวินิจฉัยข้อพิพาทต่าง ๆ ด้วยเช่นกัน

3.1 การพิจารณาตามหลักความชอบด้วยกฎหมายขององค์กรตุลาการ

ตามหลักนิติรัฐนั้น การปฏิบัติหน้าที่ขององค์กรตุลาการจะต้องสอดคล้องกับหลักความชอบด้วยกฎหมายขององค์กรตุลาการ กล่าวคือ องค์กรตุลาการมีความผูกพันต่อการใช้กฎหมายให้เป็นไปตามหลักความเสมอภาคของการใช้กฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน โดยจะต้องไม่พิจารณาพิพากษาเรื่องใดเรื่องหนึ่งให้แตกต่างไปจากบทบัญญัติของกฎหมาย และจะต้องใช้กฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน โดยบุคคลมีสิทธิเรียกร้องอย่างเท่าเทียมกัน ในการที่จะให้ฝ่ายตุลาการใช้กฎหมายให้ตรงกับข้อเท็จจริงในกรณีของคน นอกจากนี้ องค์กรตุลาการจะต้องใช้ดุลพินิจโดยปราศจากข้อบกพร่องใด ๆ ทั้งสิ้น

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า กฎหมายวิธีพิจารณาคดีในระบบไต่สวน เป็นระบบที่เหมาะสมกับการพิจารณาและวินิจฉัยสิทธิสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในศาลฎีกาซึ่งมีลักษณะเป็นคดีปกครอง เพราะทำให้ศาลได้รับข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานที่จำเป็นต่อการตัดสินใจบนพื้นฐานของความเป็นจริง โดยอาศัยที่ศาลมีอำนาจไต่สวนแสวงหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานนั้น แต่เมื่อมีข้อจำกัดในการแสวงหาพยานหลักฐานภายในกรอบระยะเวลา ศาลฎีกาจึงต้องใช้การไต่สวนในรูปแบบการไต่สวนปากเปล่า และไม่อาจแสวงหาพยานหลักฐานเพิ่มเติมต่อไปได้อีก และจำต้องสรุปข้อเท็จจริงไปตามพยานหลักฐานเท่าที่มีอยู่ จึงอาจส่งผลกระทบต่อการศึกษาและวินิจฉัยคดี เพราะหากมีพยานหลักฐานเพิ่มขึ้นการสรุปข้อเท็จจริงของศาลอาจไม่เป็นเช่นนั้น ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

หากศาลฎีกามีโอกาสในการแสวงหาพยานหลักฐานเพิ่มเติม จะทำให้การพิจารณาและวินิจฉัยคดีดังกล่าวของศาลฎีกาเกิดความสอดคล้องต่อหลักความชอบด้วยกฎหมายขององค์กรตุลาการ เพราะการใช้วิธีพิจารณาคดีในระบบดังกล่าวจะทำให้ศาล

ได้รับพยานหลักฐานที่ครบถ้วนเพียงพอต่อการวินิจฉัยคดี ส่งผลให้ศาลฎีกาสามารถใช้กฎหมายให้ตรงกับข้อเท็จจริงได้ และการพิจารณาและวินิจฉัยคดีของศาลในเรื่องนั้น ก็ไม่อาจแตกต่างไปจากบทบัญญัติของกฎหมาย และทำให้การใช้ดุลพินิจในการพิจารณาและวินิจฉัยคดีของศาลปราศจากข้อบกพร่องอันเกิดจากการตัดสินใจบนพื้นฐานของพยานหลักฐานที่ยังไม่ครบถ้วนเพียงพอ

ดังนั้น ขอบเขตที่เหมาะสมของพยานหลักฐานที่ศาลฎีกาจะใช้ในการพิจารณาและวินิจฉัยสิทธิสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยเฉพาะในการวินิจฉัยคดีที่ส่งผลให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้งไม่มีสิทธิเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้ง อันจะสอดคล้องต่อหลักความชอบด้วยกฎหมายขององค์กรตุลาการ จะต้องเป็นพยานหลักฐานที่ศาลฎีกาได้รับมาตามระบบวิธีพิจารณาคดีแบบไต่สวนที่มีความครบถ้วนเพียงพอ และทำให้ปรากฏข้อเท็จจริงที่มีความชัดเจนแล้วเท่านั้น

3.2 การพิจารณาตามหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ

สิทธิสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นสิทธิตามรัฐธรรมนูญ ซึ่งการจำกัดสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญจะกระทบกระเทือนสาระสำคัญแห่งสิทธิและเสรีภาพนั้นมีได้ หากพิจารณาตามทฤษฎีคุ้มครองสาระสำคัญแห่งสิทธิและเสรีภาพอย่างสมบูรณ์ จะต้องพิจารณาขอบเขตของสิทธิสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรว่า ขอบเขตส่วนใดที่เป็นสาระสำคัญหรือเป็นแก่นของสิทธิดังกล่าว ซึ่งรัฐรวมทั้งองค์กรตุลาการ ไม่อาจล่วงละเมิดด้วยประการใด ๆ ต่อสาระสำคัญหรือแก่นของสิทธิดังกล่าวได้

แต่หากพิจารณาตามทฤษฎีคุ้มครองสาระสำคัญแห่งสิทธิและเสรีภาพอย่างสัมพัทธ์ รัฐอาจจำกัดสิทธิสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ หากการจำกัดนั้นสอดคล้องต่อหลักความได้สัดส่วนหรือหลักการจำกัดสิทธิและเสรีภาพเท่าที่จำเป็น ซึ่งการจำกัดสิทธิดังกล่าวจะต้องมีความเหมาะสม เป็นมาตรการที่จำเป็น และสอดคล้องต่อหลักความได้สัดส่วนในความหมายอย่างแคบ กล่าวคือ

3.2.1 การจำกัดสิทธิสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะต้องมีความเหมาะสม โดยการจำกัดสิทธิดังกล่าวจะต้องสามารถทำให้รัฐบรรลุวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งตามที่มุ่งหมายไว้

3.2.2 การจำกัดสิทธิสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะต้องเป็นมาตรการที่จำเป็น กล่าวคือ เมื่อมีมาตรการที่อาจทำให้รัฐบรรลุมัตยวัตถุประสงค์หลายมาตรการ มาตรการที่รัฐเลือกใช้จะต้องเป็นมาตรการที่ส่งผลกระทบต่อสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนน้อยที่สุด และ

3.2.3 การจำกัดสิทธิสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะต้องสอดคล้องต่อหลักความได้สัดส่วนในความหมายอย่างแคบ กล่าวคือ การจำกัดสิทธิดังกล่าวย่อมก่อให้เกิดความกระทบกระเทือนต่อสิทธิสมัครรับเลือกตั้งของผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ดังนั้น เมื่อรัฐจำกัดสิทธิดังกล่าวแล้ว จะต้องก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสาธารณะ และประโยชน์นั้นจะต้องมีน้ำหนักมากกว่าผลเสีย ที่เกิดจากการจำกัดสิทธินั้น

จากหลักการดังกล่าวจะเห็นได้ว่า การที่ศาลฎีกาซึ่งเป็นองค์กรตุลาการและเป็นองค์กรของรัฐ จะมีคำสั่งในการพิจารณาและวินิจฉัยสิทธิสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งเป็นสิทธิตามรัฐธรรมนูญ ที่ส่งผลให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่มีสิทธิเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้ง ซึ่งเป็นการจำกัดสิทธิตามรัฐธรรมนูญของผู้สมัคร นั้น ศาลจะกระทำได้อต่อเมื่อการวินิจฉัยเช่นนั้นไม่ก้าวล่วงไปถึงสาระสำคัญหรือแก่นของสิทธิดังกล่าว หรืออย่างน้อยที่สุดการวินิจฉัยเช่นนั้นจะต้องสอดคล้องต่อหลักความได้สัดส่วน

เมื่อพิจารณาจากรัฐธรรมนูญฯ และ พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งฯ แล้ว อาจกล่าวได้ว่า วัตถุประสงค์ของการพิจารณาและวินิจฉัยสิทธิสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยศาลฎีกา ก็เพื่อให้ได้มาซึ่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามที่รัฐธรรมนูญฯ กำหนดไว้ ดังนั้น การที่ศาลฎีกาจะมีคำสั่งที่ส่งผลให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่มีสิทธิเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้ง จะต้องทำให้ผู้ที่ขาดคุณสมบัติและ/หรือมีลักษณะต้องห้ามตามที่รัฐธรรมนูญฯ กำหนด ไม่อาจเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ จึงจะกล่าวได้ว่า การที่ศาลฎีกามีคำสั่งเช่นนั้นมีความเหมาะสม

เมื่อการที่ศาลฎีกามีคำสั่งในลักษณะดังกล่าวมีความเหมาะสมแล้ว จะต้องพิจารณาต่อไปด้วยว่า คำสั่งนั้นเป็นมาตรการที่จะส่งผลกระทบต่อสิทธิสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของผู้สมัครน้อยที่สุด กล่าวคือ ต้องพิจารณาว่านอกจากการที่

ศาลฎีกามีคำสั่งในลักษณะดังกล่าวแล้ว ยังมีมาตรการใดอีกหรือไม่ที่จะทำให้ผู้ที่ขาดคุณสมบัติและ/หรือมีลักษณะต้องห้ามตามที่รัฐธรรมนูญฯ กำหนด ไม่อาจเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ และมาตรการเหล่านั้นแต่ละมาตรการจะส่งผลกระทบต่อสิทธิสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของผู้สมัครมากกว่าการที่ศาลฎีกามีคำสั่งเช่นนั้น จึงจะกล่าวได้ว่าคำสั่งของศาลฎีกาดังกล่าวเป็นมาตรการที่จำเป็น

นอกจากการที่ศาลฎีกามีคำสั่งในลักษณะดังกล่าวจะมีความเหมาะสมและเป็นมาตรการที่จำเป็นแล้ว จะต้องพิจารณาต่อไปอีกว่า คำสั่งนั้นสอดคล้องต่อหลักความได้สัดส่วนในความหมายอย่างแคบหรือไม่ กล่าวคือ คำสั่งของศาลฎีกาดังกล่าวก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสาธารณะและประโยชน์ที่เกิดขึ้นมีน้ำหนักมากกว่าผลเสียที่เกิดต่อตัวผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง ซึ่งอาจรวมไปถึงผลเสียที่เกิดต่อผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งนั้นและประชาชนทั้งประเทศที่ไม่อาจได้ผู้สมัครนั้นเป็นผู้แทนของประชาชน เมื่อคำสั่งนั้นก่อให้เกิดประโยชน์มากกว่าผลเสียดังกล่าวแล้ว จึงจะถือได้ว่า คำสั่งของศาลฎีกาดังกล่าวสอดคล้องต่อหลักความได้สัดส่วนในความหมายอย่างแคบ และสอดคล้องต่อหลักความได้สัดส่วนหรือหลักการจำกัดสิทธิและเสรีภาพเท่าที่จำเป็น ตามทฤษฎีคุ้มครองสาระสำคัญแห่งสิทธิและเสรีภาพอย่างสัมพัทธ์

คำสั่งของศาลฎีกาดังกล่าวจะสอดคล้องต่อหลักการข้างต้นได้ต่อเมื่อ ศาลได้วินิจฉัยคดีบนพื้นฐานของความเป็นจริง ซึ่งในการพิจารณาและวินิจฉัยสิทธิสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร วิธีพิจารณาคดีที่เหมาะสมคือระบบไต่สวน เพราะจะทำให้ศาลได้รับข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานที่จำเป็นต่อการตัดสินใจคดีบนพื้นฐานของความเป็นจริง จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ศาลจะต้องตัดสินคดีโดยอาศัยข้อเท็จจริงที่ได้รับจากพยานหลักฐานที่ครบถ้วนเพียงพอแล้วเท่านั้น เพราะหากศาลตัดสินคดีในขณะที่พยานหลักฐานยังไม่สามารถทำให้ข้อเท็จจริงเป็นที่ปรากฏอย่างแน่ชัด มีข้อพิรุธว่า ความจริงเป็นเช่นไร มีความเลือนลอย หรือไม่พอรับฟังได้ว่าความจริงเป็นเช่นไรแล้ว การตัดสินคดีของศาลอาจผิดพลาดคลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริงได้

หากการตัดสินคดีของศาลฎีกาผิดพลาดคลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริง และเป็นเหตุให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ไม่มีสิทธิเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้งแล้ว การตัดสินเช่นนั้นจึงมีผลเป็นการก้าวล่วงเข้าไปในสาระสำคัญหรือแก่นของสิทธิ

สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของผู้สมัคร ไม่สอดคล้องต่อหลักการคุ้มครอง
 สาระสำคัญแห่งสิทธิและเสรีภาพอย่างสมบูรณ์ และแม้การตัดสินดังกล่าวจะทำให้ผู้สมัคร
 นั้นไม่อาจเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ แต่หากการตัดสินนั้นผิดพลาดคลาดเคลื่อนไป
 จากความเป็นจริง การตัดสินนั้นย่อมไม่เหมาะสม เพราะหากมีผลเป็นการตัดสิทธิผู้สมัคร
 ที่ความจริงแล้วมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามกฎหมาย การตัดสิทธิเช่นนั้น
 ย่อมไม่ใช่การสกัดกั้นผู้ที่ขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามตามกฎหมายไม่ให้เข้าไป
 เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ตามวัตถุประสงค์ของกฎหมาย และการตัดสินนั้นย่อม
 มิใช่มาตรการที่จำเป็น เพราะหากศาลวินิจฉัยตัดสิทธิในขณะที่ยังไม่ได้รับพยานหลักฐาน
 อย่างครบถ้วนเพียงพอ อาศัยแต่เพียงพยานหลักฐานเท่าที่มีอยู่ ซึ่งได้รับมาจากการไต่สวน
 ภายในกรอบระยะเวลาเท่านั้น และข้อเท็จจริงอาจเปลี่ยนแปลงไปหากมีพยานหลักฐาน
 เพิ่มเติมขึ้น และอาจแสดงให้เห็นว่า ผู้สมัครมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตาม
 กฎหมาย ซึ่งเป็นการกระทบต่อสิทธิสมัครรับเลือกตั้งซึ่งเป็นสิทธิตามรัฐธรรมนูญ ทั้งที่
 แม้มีการเลือกตั้งแล้วหากปรากฏในภายหลังว่าผู้สมัครผู้นั้นเป็นผู้ขาดคุณสมบัติหรือมี
 ลักษณะต้องห้ามตามกฎหมาย กฎหมายยังเปิดช่องให้ใช้มาตรการอื่นในการที่จะทำให้
 บุคคลนั้นพ้นจากตำแหน่งได้อีก ดังนั้น การวินิจฉัยตัดสิทธิโดยพยานหลักฐานยังไม่
 ครบถ้วนเพียงพอ จึงไม่ใช่มาตรการที่มีผลกระทบต่อสิทธิสมัครรับเลือกตั้งที่น้อยที่สุด
 และแม้การตัดสินนั้นจะสอดคล้องต่อหลักความได้สัดส่วนในความหมายอย่างแคบ
 หรือไม่ก็ตาม การตัดสินนั้นก็คงขัดต่อหลักการจำกัดสิทธิและเสรีภาพเท่าที่จำเป็นหรือ
 หลักความได้สัดส่วนอยู่นั่นเอง

ดังนั้น การวินิจฉัยคดีของศาลฎีกาจึงต้องกระทำอยู่บนขอบเขตของข้อเท็จจริง
 ที่ได้จากพยานหลักฐานที่มีความครบถ้วนเพียงพอแล้วเท่านั้น จึงจะกล่าวได้ว่า การ
 วินิจฉัยคดีของศาลฎีกาสอดคล้องต่อหลักการสำคัญซึ่งเป็นหลักประกันในการคุ้มครอง
 สิทธิและเสรีภาพ อันจะส่งผลให้ศาลฎีกาสามารถดำรงความเที่ยงธรรมได้อย่างแท้จริง

กล่าวโดยสรุป ขอบเขตที่เหมาะสมของข้อเท็จจริงที่ศาลฎีกาจะใช้ในการวินิจฉัย
 คดี โดยเฉพาะการวินิจฉัยคดีที่ส่งผลให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบ
 แบ่งเขตเลือกตั้งไม่มีสิทธิเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้งนั้น จะต้องเป็นข้อเท็จจริงที่ได้มาจาก

พยานหลักฐานที่มีความครบถ้วนเพียงพอที่จะรับฟังเป็นที่ยุติแล้วว่า ความจริงเป็นอย่างไร เท่านั้น จึงจะสอดคล้องต่อหลักการสำคัญของหลักนิติรัฐตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

4. ปัญหาในขั้นตอนการดำเนินกระบวนการพิจารณา

การวินิจฉัยสิทธิสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในศาลฎีกา มีลักษณะเป็นคดีปกครอง และมีระยะเวลาโดยจำกัดอยู่เพียงในช่วงเวลานับแต่วันที่ผู้อำนวยการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งประกาศการรับสมัครไปจนถึงก่อนวันลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเท่านั้น ประกอบกับการที่ข้อกำหนดเกี่ยวกับการพิจารณาและวินิจฉัยสิทธิสมัครรับเลือกตั้งฯ ได้กำหนดขึ้นโดยมีเจตนารมณ์ที่จะให้การพิจารณาและวินิจฉัยสิทธิดังกล่าวเป็นไปโดยรวดเร็วและเที่ยงธรรม ดังนั้น การดำเนินกระบวนการพิจารณาจึงควรใช้ระบบวิธีพิจารณาคดีที่มีความเรียบง่ายและรวดเร็ว

ระบบวิธีพิจารณาคดีที่มีความเรียบง่ายและรวดเร็ว เหมาะสมกับการวินิจฉัยสิทธิสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในศาลฎีกาซึ่งมีลักษณะเป็นคดีปกครอง จึงควรที่จะต้องเป็นระบบวิธีพิจารณาคดีปกครองซึ่งต่างจากระบบวิธีพิจารณาความแพ่ง เพราะเป็นกระบวนการพิจารณาแบบไต่สวนที่ศาลเป็นผู้ดำเนินกระบวนการพิจารณาเอง โดยเฉพาะการกำหนดระยะเวลาในการแสวงหาข้อเท็จจริง การดำเนินกระบวนการพิจารณาจึงไม่ล่าช้าและทำให้ไม่มีข้อกังวลถึงวิธีดำเนินการของคู่ความในคดีที่ไม่อาจคาดการณ์ได้ประการต่อมา คือ ระบบวิธีพิจารณาคดีปกครองเป็นกระบวนการพิจารณาที่เป็นลายลักษณ์อักษร ทำให้ลดกระบวนการในการสืบพยานบุคคลและพยานหลักฐานอื่น ๆ ในห้องพิจารณา อีกประการหนึ่ง คือ ระบบวิธีพิจารณาคดีปกครองเป็นกระบวนการพิจารณาที่เรียบง่ายและรวดเร็ว เนื่องจากคู่กรณีอาจดำเนินการด้วยตนเองได้โดยไม่ต้องมีทนายความ ไม่ได้กำหนดแบบของคำฟ้อง คู่กรณีอาจยื่นคำฟ้องโดยส่งทางไปรษณีย์ลงทะเบียนก็ได้ และหากคำฟ้องมีรายการไม่ครบ หรือไม่ชัดเจน หรือไม่อาจเข้าใจได้ ศาลอาจสั่งให้ผู้ฟ้องคดีแก้ไขเพิ่มเติมคำฟ้องให้ถูกต้อง ผู้ฟ้องคดีจึงไม่ถูกยกฟ้องเพราะเหตุผลว่า คำฟ้องที่นำมายื่นนั้นเป็นฟ้องเคลือบคลุมหรือเหตุผลทางด้านเทคนิคกฎหมาย เป็นต้น ด้วยเหตุที่ศาลเป็นผู้ดำเนินกระบวนการพิจารณาเอง ซึ่งเป็นกระบวนการพิจารณาที่เป็นลายลักษณ์อักษร

ประกอบกับการริเริ่มฟ้องคดีสามารถทำได้โดยการส่งทางไปรษณีย์ลงทะเบียน ทำให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาตลอดทั้งคดี คู่พิพาทไม่จำเป็นต้องมาศาล เว้นแต่ศาลจะมีคำสั่งเรียก

4.1 ปัญหาการดำเนินกระบวนการพิจารณาในคดีขอให้วินิจฉัยสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง

เมื่อพิจารณาถึงหลักเกณฑ์ในข้อกำหนดเกี่ยวกับการพิจารณาและวินิจฉัยสิทธิสมัครรับเลือกตั้งฯ จะเห็นได้ว่า การดำเนินกระบวนการพิจารณาในคดีขอให้วินิจฉัยสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง จะต้องเริ่มจากการยื่นคำร้องของผู้สมัคร การนัดพร้อมและการส่งหมายนัด การยื่นคำคัดค้านของผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้ง การพิจารณาคดีในศาลชั้นต้น จากนั้นจึงจะมีการพิจารณาคดีในศาลฎีกา แล้วศาลฎีกาจึงจะวินิจฉัยและมีคำสั่งในคดี ซึ่งเป็นขั้นตอนที่มีความยุ่งยากไม่เรียบง่าย และทำให้การพิจารณาและวินิจฉัยคดีไม่เป็นไปโดยรวดเร็ว

อย่างไรก็ตาม เมื่อศึกษาแล้วพบว่า ในทางปฏิบัติ ศาลฎีกาได้ลดขั้นตอนของการนัดพร้อมและการส่งหมายนัด การยื่นคำคัดค้านของผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้ง และการพิจารณาคดีในศาลชั้นต้น โดยเมื่อมีการยื่นคำร้อง ศาลชั้นต้นจะประสานงานกับศาลฎีกาและกำหนดวันนัดพิจารณาคดีที่ศาลฎีกาโดยไม่ต้องมีการนัดพร้อมที่ศาลชั้นต้นก่อน แล้วให้ศาลชั้นต้นส่งหมายนัดพร้อมสำเนาคำร้องให้แก่ผู้อำนวยการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้ง และหากผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งประสงค์จะคัดค้าน ก็ให้ยื่นคำคัดค้านต่อศาลฎีกาในวันนัดพิจารณาได้เลย

4.1.1 ปัญหาในการยื่นคำร้อง

การยื่นคำร้องของผู้สมัคร จะต้องยื่นต่อศาลจังหวัดที่เขตเลือกตั้งอยู่ในเขตอำนาจ หรือศาลแพ่งในกรณีที่เขตเลือกตั้งมิได้อยู่ในเขตอำนาจของศาลจังหวัด และหากมีกรณีที่เขตเลือกตั้งอยู่ในเขตอำนาจของศาลจังหวัดหรือศาลแพ่งตั้งแต่สองศาลขึ้นไป ผู้สมัครจะยื่นคำร้องต่อศาลจังหวัดใดหรือศาลแพ่งที่มีเขตอำนาจดังกล่าวก็ได้

ข้อสังเกตในกรณีนี้ คือ การยื่นคำร้องนั้น คู่ความฝ่ายผู้ร้องจำเป็นต้องใช้เวลาเดินทางไปยื่น ณ ที่ทำการศาลที่มีเขตอำนาจดังกล่าว ผู้ร้องไม่อาจยื่นคำร้องโดยวิธีส่งทางไปรษณีย์ลงทะเบียนได้ ประกอบกับผู้ร้องในคดีนี้ คือ ผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิก

สภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง เมื่อช่วงเวลาแห่งการพิจารณาคดี คือ นับแต่วันประกาศการรับสมัครเลือกตั้งไปจนถึงก่อนวันเลือกตั้ง การยื่นคำร้องจึงกระทบต่อการใช้เวลาในช่วงเวลาสำคัญสำหรับผู้สมัครในการหาคะแนนเสียงโค้งสุดท้ายก่อนที่จะมีการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ก่อให้เกิดภาระแก่คู่ความฝ่ายผู้ร้องในการยื่นคำร้อง ณ ที่ทำการศาล

อย่างไรก็ตาม เมื่อศึกษาแล้วพบว่า แม้ผู้ร้องไม่อาจยื่นคำร้องโดยส่งทางไปรษณีย์ลงทะเบียนได้ก็ตาม แต่ผู้ร้องซึ่งเป็นผู้สมัครสามารถแต่งตั้งทนายความให้ดำเนินการยื่นคำร้องแทนตนเองได้ ทำให้ผู้ร้องไม่จำเป็นต้องมายื่นคำร้องด้วยตนเองที่ศาล และการกำหนดให้ศาลชั้นต้นซึ่งมีเขตอำนาจเหนือเขตเลือกตั้งนั้นเป็นผู้รับคำร้อง จึงทำให้ผู้ร้องไม่จำเป็นต้องเดินทางมายื่นคำร้องที่ศาลฎีกาในกรุงเทพมหานคร เป็นการลดภาระให้แก่คู่ความได้อย่างเหมาะสม

4.1.2 ปัญหาการพิจารณาคดีในศาล

ตามข้อกำหนดเกี่ยวกับการพิจารณาและวินิจฉัยสิทธิสมัครรับเลือกตั้งฯ นั้น การพิจารณาคดีจะต้องมีการนัดพร้อมในศาลชั้นต้นเสียก่อน โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะให้คู่ความทั้งสองฝ่ายได้ตรวจสอบพยานหลักฐานของอีกฝ่ายหนึ่ง และสรุปประเด็นแห่งคดีที่ทั้งสองฝ่ายยังคงโต้แย้งกันอยู่ แล้วจึงส่งเรื่องไปยังศาลฎีกาเพื่อพิจารณา โดยถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่มาศาลในวันนัดพร้อม ให้ถือว่าฝ่ายนั้นไม่ตั้งใจสืบพยาน

เมื่อดำเนินกระบวนการพิจารณาในการนัดพร้อมที่ศาลชั้นต้นเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ศาลชั้นต้นจะนัดพิจารณาคดีที่ศาลฎีกา ซึ่งคู่ความทั้งสองฝ่ายจะต้องมาศาลฎีกาในวันนัดพิจารณาด้วย เพราะหากผู้ร้องไม่มาศาลฎีกาในวันนัดพิจารณา จะถือว่าไม่ประสงค์ให้ศาลฎีกามีคำสั่งตามคำร้องและศาลฎีกาจะมีคำสั่งให้จำหน่ายคดี และหากผู้คัดค้านไม่มาศาลฎีกาในวันนัดพิจารณา จะถือว่าไม่ตั้งใจสืบพยานและศาลฎีกาก็จะดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไป

ข้อสังเกต หลักเกณฑ์ดังกล่าวทำให้คู่ความทั้งสองฝ่ายจะต้องมาศาลชั้นต้นเพื่อดำเนินกระบวนการพิจารณาชั้นนัดพร้อม มิฉะนั้นจะไม่สามารถสืบพยานของตนในชั้นพิจารณาที่ศาลฎีกาได้กับทั้งจะต้องมาศาลฎีกาในวันนัดพิจารณา เพราะหากผู้ร้องไม่มาจะถือว่าไม่ประสงค์ให้ศาลฎีกามีคำสั่งตามคำร้องและศาลฎีกาจะมีคำสั่งให้จำหน่าย

คดี และหากผู้คัดค้านไม่มาจะถือว่าไม่ตั้งใจสืบพยานและศาลฎีกาก็จะดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไป

นอกจากนั้น ยังทำให้การพิจารณาคดีมิได้กระทำในศาลชั้นเดียว เพราะต้องทำการนัดพร้อมในศาลชั้นต้นเสียก่อนแล้วจึงพิจารณาต่อไปในศาลฎีกา เกิดขั้นตอนการดำเนินกระบวนการพิจารณาที่ยุ่งยาก ไม่รวบรัด โดยคู่ความฝ่ายผู้ร้องต้องดำเนินการในศาลชั้นต้นอย่างน้อย 2 ขั้นตอน และต้องมาศาลอย่างน้อย 2 วัน คือ ในวันที่ยื่นคำร้องชั้นตอนหนึ่งและในวันนัดพร้อมอีกขั้นตอนหนึ่ง ส่วนฝ่ายผู้คัดค้านก็ต้องใช้เวลาในการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลชั้นต้นอย่างน้อย 1 วัน คือ สามารถยื่นคำคัดค้านและทำการนัดพร้อมได้ในวันเดียวกัน หรือหากไม่เช่นนั้น ผู้คัดค้านก็ต้องกระทำเป็น 2 ขั้นตอน และต้องมาศาล 2 วัน คือ ในวันที่ยื่นคำคัดค้านขั้นตอนหนึ่งและในวันนัดพร้อมอีกขั้นตอนหนึ่ง

นอกจากการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลชั้นต้นดังกล่าวแล้ว คู่ความทั้งสองฝ่ายยังจะต้องดำเนินการในศาลฎีกาอีกอย่างน้อย 1 วัน คือ ในวันนัดพิจารณา ซึ่งการพิจารณาอาจไม่แล้วเสร็จภายใน 1 วันนั้น ขึ้นอยู่กับแต่ละกรณีเป็นรายคดีไป

ศาลฎีกามีที่ตั้งอยู่ ณ กรุงเทพมหานครเพียงแห่งเดียว ทำให้การพิจารณาคดีขอให้วินิจฉัยสิทธิสมัครรับเลือกตั้งทุกคดีจะต้องดำเนินการที่กรุงเทพฯ เว้นแต่ในกรณีที่ศาลฎีกาเห็นสมควรให้ทำการสืบพยานบุคคลหรือดำเนินกระบวนการพิจารณาใดๆ โดยระบบการประชุมทางจอภาพ ซึ่งจะต้องริเริ่มโดยการร้องขอของคู่ความ และจะต้องผ่านขั้นตอนการพิจารณาคำขอของศาลฎีกาเสียก่อน กับทั้งระบบการประชุมทางจอภาพมีค่าใช้จ่ายสูงและมีได้มีอยู่ในทุกเขตเลือกตั้ง คงมีเพียงเฉพาะในบางเขตเท่านั้น ซึ่งการพิจารณาและวินิจฉัยสิทธิสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในศาลฎีกาอันเนื่องมาจากการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2548 นั้น มีทั้งสิ้น 34 คดี แต่มีคดีที่สามารถใช้ระบบการประชุมทางจอภาพเพียง 5 คดี เท่านั้น ระบบดังกล่าวจึงยังไม่มีครอบคลุมเพียงพอต่อการอำนวยความสะดวกให้แก่คู่ความ ทำให้การพิจารณาคดีเกือบทุกเรื่องต้องดำเนินกระบวนการพิจารณาที่ศาลฎีกา กรุงเทพฯ ซึ่งเกือบทุกคดีเป็นกรณีที่เกิดขึ้นในเขตเลือกตั้งที่อยู่ต่างจังหวัด ทำให้คู่ความทั้งสองฝ่ายต้องเสียค่าใช้จ่ายและเสียเวลาในการเดินทางเพื่อมาตามกำหนดนัดพิจารณาที่ศาลฎีกา

กรณีดังกล่าว ก่อให้เกิดภาระแก่คู่ความทั้งสองฝ่ายที่จะต้องมาทั้งศาลชั้นต้นและศาลฎีกาในช่วงเวลาที่สำคัญก่อนการเลือกตั้ง ไม่ว่าจะเป็นช่วงการหาเสียงโค้งสุดท้ายก่อนการเลือกตั้งของผู้สมัคร หรือการจัดการเลือกตั้งในช่วงเวลาดังกล่าวของผู้อำนวยการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้ง

นอกจากนั้น การพิจารณาจะต้องกระทำโดยผู้พิพากษารบองค์คณะในห้องพิจารณาคดี ประกอบกับคู่ความทั้งสองฝ่ายต้องมาศาล ก่อให้เกิดภาระในการกำหนดวันนัดพร้อมและวันนัดพิจารณาที่จะต้องพร้อมกันทุกฝ่าย รวมทั้งการจัดหาห้องพิจารณาคดีด้วย

อย่างไรก็ตาม ดังที่กล่าวแล้วว่า ศาลฎีกาได้ลดขั้นตอนหลังจากการยื่นคำร้องในศาลชั้นต้นแล้วให้มีการนัดพิจารณาที่ศาลฎีกาโดยไม่ต้องนัดพร้อมที่ศาลชั้นต้นก่อน ดังนั้น ปัญหาในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีนัดพร้อมในศาลชั้นต้นจึงหมดไป แต่ก็ปรากฏว่า มีอยู่ 2 ใน 34 คดี ที่มีการนัดพร้อมที่ศาลชั้นต้นก่อน เนื่องด้วยข้อกำหนดเกี่ยวกับการพิจารณาและวินิจฉัยสิทธิสมัครรับเลือกตั้งฯ ได้กำหนดไว้เช่นนั้น และยังมีศาลชั้นต้นบางศาลที่ยังไม่เข้าใจแนวทางปฏิบัติของศาลฎีกาในการลดขั้นตอนดังกล่าว ศาลชั้นต้นจึงดำเนินกระบวนการพิจารณาไปตามข้อกำหนดดังกล่าว

4.1.3 ปัญหาในการดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาลฎีกา

เมื่อพิจารณาข้อกำหนดเกี่ยวกับการพิจารณาและวินิจฉัยสิทธิสมัครรับเลือกตั้งฯ แล้วเห็นได้ว่า การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีขอให้วินิจฉัยสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง มีความยุ่งยาก ไม่รวบรัด ทั้งในการยื่นคำร้อง การนัดพร้อมในศาลชั้นต้น และการนัดพิจารณาในศาลฎีกา ทำให้คู่ความจำต้องดำเนินการในขั้นตอนต่าง ๆ มากเกินสมควร เกิดเป็นภาระในการมาศาล ทั้งศาลชั้นต้นในต่างจังหวัดหรือศาลแพ่ง และยังต้องเดินทางมายังศาลฎีกาในกรุงเทพฯ อีกด้วย ทั้งนี้ อาจรวมไปถึงภาระแก่พยานบุคคลของทั้งสองฝ่ายที่จะต้องมาเพื่อการสืบพยานในการพิจารณาของศาลฎีกาด้วย

นอกจากปัญหานั้นเกิดจากข้อกำหนดดังกล่าวแล้ว ในทางปฏิบัติในการพิจารณาของศาลฎีกา พบว่า ศาลวินิจฉัยคดีโดยพิจารณาจากพยานหลักฐานที่อ้างและนำมาสืบโดยคู่ความเป็นสำคัญ ซึ่งศาลมิได้ใช้อำนาจในการแสวงหาข้อเท็จจริงโดยเรียกพยานหลักฐานที่จำเป็นต่อการพิจารณาและวินิจฉัยคดีมาเพื่อไต่สวนตั้งแต่เริ่มต้น ทำให้

ในบางกรณีมีการเลื่อนคดีเพื่อให้คู่ความแสวงหาและนำพยานหลักฐานมาสืบเพิ่มเติม บางกรณีมีการสืบพยานบุคคลหลายปากในวันนัดพิจารณา ส่งผลให้การพิจารณาคดีมีความยุ่งยากและไม่รวบรัด เมื่อระยะเวลาในการพิจารณามีอยู่อย่างจำกัด จึงอาจทำให้ศาลไม่ได้รับพยานหลักฐานที่มีความครบถ้วนเพียงพอก่อนการวินิจฉัยตัดสินคดี

กล่าวโดยสรุป ขั้นตอนการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีขอให้วินิจฉัยสิทธิสมัครรับเลือกตั้งมีความยุ่งยาก ไม่รวบรัด อันเนื่องมาจากหลักเกณฑ์ในข้อกำหนดเกี่ยวกับการพิจารณาและวินิจฉัยสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง และการปฏิบัติของศาลเอง ทำให้การพิจารณาและวินิจฉัยสิทธิสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของศาลฎีกาไม่ปฏิบัติตามเจตนารมณ์ในการออกข้อกำหนดดังกล่าวที่ต้องการให้ การพิจารณาเป็น ไปโดยรวดเร็วและเที่ยงธรรม

4.2 ปัญหาการดำเนินกระบวนการพิจารณาในคดีขอให้เพิกถอนการสมัครรับเลือกตั้ง

การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีขอให้เพิกถอนการสมัครรับเลือกตั้งตามข้อกำหนดเกี่ยวกับการพิจารณาและวินิจฉัยสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง มีขั้นตอนคล้ายคลึงกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีขอให้วินิจฉัยสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง กล่าวคือ เริ่มต้นด้วยการยื่นคำร้องของผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้ง การนัดยื่นคำร้องซึ่งถือเป็นกรณัดพร้อม การยื่นคำคัดค้านของผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง การพิจารณาคดีในศาลชั้นต้น การพิจารณาคดีในศาลฎีกา แล้วศาลฎีกาจึงมีคำสั่งในคดี

4.2.1 ปัญหาในการยื่นคำร้อง

การยื่นคำร้องคดีขอให้เพิกถอนการสมัครรับเลือกตั้ง ก่อนยื่นคำร้อง ผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งจะต้องแจ้งกำหนดวันเวลานัดและศาลที่จะยื่นคำร้องให้ผู้สมัครทราบก่อนวันนัดยื่นคำร้องไม่น้อยกว่า 3 วัน และจะต้องยื่นคำร้องต่อศาลจังหวัดหรือศาลแพ่งแล้วแต่กรณี ทั้งนี้ หากวันนัดยื่นคำร้องเป็นวันก่อนวันเลือกตั้งไม่มากกว่า 10 วันทำการ ก็ให้ยื่นต่อศาลฎีกาโดยตรง โดยไม่จำเป็นต้องแจ้งกำหนดวันเวลานัดและศาลที่จะยื่นคำร้องให้ผู้สมัครทราบ

ข้อสังเกต การยื่นคำร้องมี 2 ขั้นตอน คือ การแจ้งกำหนดนัดยื่นคำร้องให้ผู้สมัครทราบซึ่งต้องใช้เวลาน้อยกว่า 3 วันก่อนวันนัดยื่นคำร้อง แล้วจึงยื่นคำร้องต่อศาลจังหวัดหรือศาลแพ่งแล้วแต่กรณี ทำให้ผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งไม่สามารถยื่นคำร้องได้ในทันทีที่พบว่า ผู้สมัครรายใดขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้ง เช่น ผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งตรวจพบในวันที่ 17 มกราคม 2548 ว่า ผู้สมัครรายหนึ่งขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้ง อย่างเร็วที่สุดผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งต้องแจ้งกำหนดนัดยื่นคำร้องให้ผู้สมัครทราบในวันนั้นทันที โดยสามารถนัดยื่นคำร้องได้อย่างเร็วที่สุดในวันที่ 21 มกราคม 2548 แล้วผู้อำนวยการ การเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งจึงยื่นคำร้องได้ในวันนัดยื่นคำร้องนั้น เว้นแต่จะยื่นคำร้องก่อนวันเลือกตั้งไม่มากกว่า 10 วันทำการ ซึ่งจะต้องยื่นคำร้องต่อศาลฎีกา และเป็นกรณีที่ไม่ต้องแจ้งกำหนดนัดยื่นคำร้องให้ผู้สมัครทราบก่อน

กรณีดังกล่าวทำให้ระยะเวลาก่อนที่จะขึ้นสู่ศาลอุทธรณ์ออกไป ศาลจึงไม่อาจพิจารณาข้อเท็จจริงในเบื้องต้นตามคำร้องนั้นได้ไม่น้อยกว่า 3 วันนับจากวันที่ผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้ง พบว่า ผู้สมัครรายใดขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้ง

นอกจากนั้น การยื่นคำร้องและการนัดพร้อมจะต้องกระทำ ณ ที่ทำการศาลจังหวัด ศาลแพ่ง หรือศาลฎีกา แล้วแต่กรณี และไม่อาจยื่นคำร้องโดยวิธีส่งทางไปรษณีย์ลงทะเบียนได้ จำต้องใช้เวลาในการเดินทางไปยังที่ทำการศาล โดยเฉพาะในกรณีที่ต้องยื่นคำร้องต่อศาลฎีกาโดยตรง ทำให้คู่ความฝ่ายผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งต้องเดินทางมายื่นคำร้องต่อศาลฎีกา กรุงเทพฯ หากเขตเลือกตั้งอยู่ในต่างจังหวัด โดยเฉพาะจังหวัดที่อยู่ห่างไกล จะทำให้ต้องเสียเวลาและค่าใช้จ่ายมากยิ่งขึ้น เหตุดังกล่าวกระทบต่อการใช้เวลาในการปฏิบัติการกิจในการจัดการเลือกตั้งของผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งในช่วงเวลาที่สำคัญ

อย่างไรก็ตาม เมื่อศึกษาแล้วพบว่า ในทางปฏิบัติ ผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งอาจแต่งตั้งตัวแทนหรือทนายความให้ดำเนินการยื่นคำร้องแทนตนเอง

ได้ จึงไม่เกิดเป็นภาระในการเดินทางมายื่นคำร้องของผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้ง

4.2.2 ปัญหาในการยื่นคำคัดค้าน

ผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้งที่ผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งยื่นคำร้องขอให้เพิกถอนการสมัครรับเลือกตั้งนั้น จะต้องมาศาลในวันนัดยื่นคำร้องเพื่อยื่นคำคัดค้าน เพราะหากไม่มาศาลหรือไม่ยื่นคำคัดค้านในวันดังกล่าวจะถือว่าไม่คิดใจคัดค้านและสืบพยานหลักฐาน

ข้อสังเกต ข้อกำหนดดังกล่าวทำให้ผู้สมัครจำต้องเดินทางไปยังที่ทำการศาลจังหวัด ศาลแพ่ง หรือศาลฎีกา แล้วแต่กรณี เพื่อยื่นคำคัดค้าน ส่งผลกระทบต่อการหาเสียงเลือกตั้งในช่วงโค้งสุดท้ายก่อนวันเลือกตั้งของตน โดยเฉพาะหากเป็นกรณีที่จะต้องมายังศาลฎีกา กรุงเทพฯ และเขตเลือกตั้งของผู้สมัครอยู่ในต่างจังหวัด โดยเฉพาะในจังหวัดที่อยู่ห่างไกล อย่างไรก็ตาม เพื่อขจัดปัญหาดังกล่าว ผู้สมัครอาจแต่งตั้งทนายความให้ดำเนินการแทนตนเองได้

4.2.3 ปัญหาในการพิจารณาคดี

การพิจารณาคดีขอให้เพิกถอนการสมัครรับเลือกตั้ง จะต้องมีการนัดพร้อม ซึ่งอาจทำในศาลจังหวัดหรือศาลแพ่ง หรือทำในศาลฎีกา ขึ้นอยู่กับการยื่นคำร้องว่า กระทำ ณ ศาลใด เพราะวันนัดยื่นคำร้องถือเป็นวันนัดพร้อมด้วย จากนั้นจึงจะมีการพิจารณาคดีในศาลฎีกา

ข้อสังเกต หากการนัดพร้อมกระทำในศาลจังหวัดหรือศาลแพ่ง การดำเนินกระบวนการพิจารณาจะเป็นเช่นเดียวกับการนัดพร้อมในคดีขอให้วินิจฉัยสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง กล่าวคือ ศาลจะสรุปประเด็นที่คู่ความโต้แย้งกัน และส่งเรื่องให้ศาลฎีกาพิจารณาและวินิจฉัยคดีต่อไป ทำให้เกิดขั้นตอนการพิจารณาคดี 2 ชั้นศาล และเป็นการพิจารณาคดีใน 2 สถานที่แตกต่างกัน เกิดความยุ่งยาก ไม่รวบรัด และคู่ความ รวมทั้งพยานบุคคลของแต่ละฝ่ายจะต้องเสียเวลาและเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทาง กระทบต่อการปฏิบัติภารกิจในช่วงโค้งสุดท้ายก่อนการเลือกตั้งของคู่ความทั้งสองฝ่าย

หากการนัดพร้อมกระทำในศาลฎีกา จะทำให้ศาลฎีกาสามารถทำการนัดพร้อมและพิจารณาคดีต่อไปได้ในทันที แต่กรณีจะเป็นเช่นนี้ได้ก็ต่อเมื่อเป็นการยื่นคำร้องก่อนวันเลือกตั้งไม่มากกว่า 10 วันทำการเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า ศาลฎีกาได้ลดขั้นตอนหลังจากการยื่นคำร้องในศาลชั้นต้นแล้วให้มีการนัดพิจารณาคดีที่ศาลฎีกาโดยไม่ต้องนัดพร้อมที่ศาลชั้นต้นก่อน จึงสามารถขจัดปัญหาความยุ่งยากของการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลชั้นต้นได้

นอกจากนี้ การพิจารณาคดีขอให้เพิกถอนการสมัครรับเลือกตั้ง ทั้งในศาลชั้นต้นและในศาลฎีกา มีการดำเนินกระบวนการเช่นเดียวกับคดีขอให้วินิจฉัยสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง ประเด็นปัญหาอันเป็นข้อสังเกตต่าง ๆ จึงมีลักษณะเช่นเดียวกัน

จากการศึกษาจึงพบว่า แม้ข้อกำหนดเกี่ยวกับการพิจารณาและวินิจฉัยสิทธิสมัครรับเลือกตั้งฯ จะกำหนดขั้นตอนการดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาลฎีการวมทั้งศาลชั้นต้น ในการพิจารณาและวินิจฉัยสิทธิสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยมีขั้นตอนที่ไม่จำเป็นหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินการต่าง ๆ ที่ต้องกระทำ ณ ที่ทำการศาลจังหวัดหรือศาลแพ่ง รวมทั้งศาลฎีกา การพิจารณาที่ต้องกระทำในห้องพิจารณาโดยผู้พิพากษารบองคณะ และการพิจารณาโดยอาศัยข้อเท็จจริงที่ได้รับจากการนำสืบพยานหลักฐานของคู่ความมากกว่าการแสวงหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานโดยศาลเอง ด้วยเหตุนี้จึงทำให้การดำเนินกระบวนการพิจารณามีความยุ่งยาก ไม่รวบรัด สร้างภาระให้แก่คู่ความ ศาล และผู้ที่เกี่ยวข้อง ไม่เหมาะสมกับระยะเวลาในการพิจารณาและวินิจฉัยคดีอันมีจำกัด ไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของกฎหมายที่ต้องการให้การพิจารณาเป็นไปโดยรวดเร็วและเที่ยงธรรม และอาจกระทบต่อความครบถ้วนสมบูรณ์ของพยานหลักฐาน กระบวนการพิจารณาและวินิจฉัยคดีของศาล

กล่าวโดยสรุป จากการศึกษาในบทนี้จะเห็นได้ว่า กฎหมายกำหนดให้ศาลฎีกา ซึ่งเป็นศาลสูงสุดในระบบศาลยุติธรรม เป็นผู้พิจารณาและวินิจฉัยสิทธิสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งมีลักษณะเป็นคดีปกครอง และให้อำนาจแก่ประธานศาลฎีกาในการออกข้อกำหนดเกี่ยวกับการพิจารณาและวินิจฉัยสิทธิสมัครรับเลือกตั้งฯ ทั้งที่โดยปกติแล้วศาลยุติธรรมและผู้พิพากษาศาลยุติธรรมจะใช้ประมวลกฎหมายวิธี

พิจารณาความแฟ่ง ซึ่งมีหลักวิธีพิจารณาคดีในระบบกล่าวหา เป็นหลักเกณฑ์ในการพิจารณาพิพากษาคดี แต่ด้วยเหตุที่ศาลฎีกามีข้อจำกัดในการพิจารณาและวินิจฉัยคดี ภายใต้กรอบระยะเวลา และข้อกำหนดดังกล่าวยังมีความไม่เหมาะสมต่อการพิจารณาและวินิจฉัยสิทธิสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในบางประการดังกล่าวมาแล้ว ส่งผลกระทบต่อความต้องการอันเป็นเจตนารมณ์ของกฎหมายที่จะให้การพิจารณาและวินิจฉัยสิทธิดังกล่าวมีความรวดเร็วและเที่ยงธรรม